

10.17951/g.2019.66.1.141-172

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXVI, 1

SECTIO G

2019

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

JAROSŁAW KOSTRUBIEC

j.kostrubiec@poczta.umcs.lublin.pl

ORCID: 0000-0003-1379-9846

Roman Hausner (1883–1947) – wybitny administratywista
Polski międzywojennej

Roman Hausner (1883–1947) – a Prominent Lawyer of Interwar Poland

Administrację trzeba zawsze sprawować.
Bez niej nie mogłoby państwo istnieć ani chwili.
Despotów bez ustawy i sędziego
można sobie przynajmniej wyobrazić,
państwo bez administracji byłoby anarchią¹.

Roman Hausner (1883–1947) jako wysoki urzędnik państwowy o bogatym dorobku publikacyjnym zyskał miano „wybitnego prawnika” już w czasach mu współczesnych². Również dzisiaj odwołania do jego prac są istotnym elementem rozważań z zakresu historii administracji i myśli administracyjnej okresu międzywojennego. Nazwisko Hausnera przewija się w większości publikacji, które traktują o ustroju i reformach administracji państwowej Polski międzywojennej, zwłaszcza w kontekście działalności Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej oraz organizacji i funkcjonowania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w okresie międzywojennym³. Jest to jednak tylko pewna część

¹ *Organizacja administracji rządowej. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932, s. 7.

² W. Reiss, *Zarys prawa administracyjnego*, t. 1, Wilno 1930, s. 49.

³ Por. m.in. W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007, s. 373; W. Kozyra, *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009, s. 41–46, 73–77, 111–117, 594–602; M. Gałędek, *Rozporządzenie Prezydenta RP z 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej – przełom w budowie ustroju administracyjnego państwa polskiego doby międzywojennej*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2011, nr 11.3, s. 100–101; *idem*, *Administracja państwowa w konsty-*

jego bogatej biografii jako urzędnika, legislatora i autora wielu prac z zakresu prawa administracyjnego, dlatego głównym celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie go w perspektywie aktywności urzędniczej i naukowej z egzemplifikacją roli, jaką odegrał w procesie reformowania administracji państwowej Drugiej Rzeczypospolitej. Oprócz klasycznej metody egzegezy wykorzystam możliwości, jakie daje metoda biograficzna. W związku z powyższym sięgnąłem do zespołów archiwalnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Prezydium Rady Ministrów, które zostały zgromadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Podstawę źródłową opracowania (oprócz tekstów drukowanych) stanowią materiały z posiedzeń Rady Ministrów i komisji dla reorganizacji administracji publicznej, korespondencja urzędowa, a w szczególności akta personalne R. Hausnera.

Uzasadniając wybór tematu, należy podkreślić, że prezentowany administratywista był faktycznym autorem szeregu projektów aktów normatywnych w dziedzinie organizacji i funkcjonowania administracji publicznej w okresie międzywojennym. Można wysunąć hipotezę, że Hausner miał w istocie realny wpływ na kształt ważnych regulacji ustrojowo-prawnych obowiązujących w Drugiej Rzeczypospolitej. Mimo że był w pierwszym rządzie praktykiem i nie miał stopnia naukowego⁴, należy go uznać za znaczącą postać międzywojennej doktryny prawa administracyjnego, co w niniejszym artykule zamierzam wykazać.

Roman Henryk Hausner urodził się 12 czerwca 1883 r. we Lwowie⁵. Wywodził się z rodziny urzędniczej: ojciec – Henryk Hausner, matka – Kamila Hausner z domu Flunt⁶. Był katolikiem narodowości polskiej⁷. Jego brat, ks. dr Adam

tycji kwietniowej, „Imponderabilia. Biuletyn Piłsudczykowski” 2012, nr 4, s. 238–240; J. Przygodzki, *Przyczynek do problematyki dekoncentracji w pracach komisji dla usprawnienia administracji publicznej w II Rzeczypospolitej*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2009, nr 12, s. 234–235; A. Tarnowska, *Niedostatki unifikacji administracji ogólnej: doktryna i praktycy o koniecznych uzupełnieniach rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 19 stycznia 1928 r.*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2015, Vol. 17, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2015.028>, s. 259; J. Kostrubiec, *Ustrój administracji terytorialnej w świetle pierwszych projektów polskiej doktryny prawniczej u progu odrodzonej Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2016.25.3.443>, s. 450.

⁴ Akta personalne Romana Hausnera, Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (dalej: MSW), sygn. II 1662, k. IX.

⁵ Metryka chrztu Romana Henryka Hausnera, odpis z Księgi metrykalnej parafii Matki Boskiej Śnieżnej we Lwowie, t. X, s. 544, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji. Por. także: R. Hausner, *Życiorys* (napisany odręcznie), AAN, MSW, sygn. II 1662, k. XXIII.

⁶ Henryk Hausner (ojciec Romana Hausnera) urodził się 2 sierpnia 1847 r., był synem Henryka Hausnera i Katarzyny Hausner z domu Heinrich, matką Romana Hausnera była Camilla Hausner z domu Flunt, urodzona 11 października 1859 r., córka Józefa Flunta i Andrei Flunt z domu Lödl. Por. Metryka chrztu Romana Henryka Hausnera..., brak paginacji; R. Hausner, *Życiorys*..., k. XXIII.

⁷ Roman Hausner został ochrzczony w parafii rzymsko-katolickiej w Kościele Matki Boskiej Śnieżnej we Lwowie w dniu 14 czerwca 1883 r. Rodzicami chrzestnymi byli Andrzej Flunt i Albi-

Hausner, uchodził za cenionego autora podręczników do nauki religii⁸, pełnił też funkcję kapelana rezerwowego Wojska Polskiego. Mimo to warto nadmienić, że w 1939 r. zarzucono Hausnerowi z mównicy sejmowej pochodzenie żydowskie⁹, co spotkało się z kategoryczną reakcją nie tylko samego zainteresowanego¹⁰. W 1913 r. wstąpił w związek małżeński z siedemnastoletnią Anną Korpińską, córką adwokata z Kosowa¹¹. Rozwiódł się w 1939 r., po czym powtórnie ożenił się z Jadwigą Scheinkönig¹². Był bezdzietny¹³.

na Skrowaczewska. Por. Metryka chrztu Romana Henryka Hausnera..., brak paginacji. Por. także: Oświadczenie Romana Hausnera złożone w Biurze Personalnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. V.

⁸ Por. m.in. ks. J. Boczar, ks. dr A. Hausner, ks. F. Wójcik, *Dzieje biblijne. Książka pomocnicza dla II klasy szkoły powszechnej*, Lwów 1938, ss. 108; ks. dr A. Hausner, ks. F. Wójcik, *Szkice katechez dla I-szej klasy szkół powszechnych wraz z rozkładem materiału nauczania w klasach I-szej i II-giej szkół powszechnych. Podręcznik dla uczącego*, Lwów 1938, ss. 54.

⁹ „Nie wiem, czy to prawda, lecz podobno w tym Ministerstwie jest znaczny odsetek Żydów na wyższych stanowiskach. Nie chce mi się w to wierzyć, lecz z kilkoma to się sam osobiście spotkałem. I tak: dyrektorem gabinetu Ministra jest p. Hausner, Żyd [...]” – Przemówienie Posła Juliusza Dudzińskiego, Sprawozdanie stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 11. posiedzenia w dniu 16 lutego 1939 r., s. 22.

¹⁰ „Wysoki Sejmie! P. poseł Dudziński w swoim przemówieniu, omawiając sprawę żydowską, wymienił parę osób, które pracują w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i mają być rzekomo pochodzenia żydowskiego. Otrzymałem w tej materii dowody. Przede wszystkim od P. dyrektora departamentu Hausnera otrzymałem metryki, które mam w ręku, na podstawie których mogę stwierdzić, że od trzech pokoleń jest on katolikiem, jak również jego rodzina, i nigdy Żydem nie był. [...] Dla sprostowania tej rzeczy podaję do wiadomości Wysokiej Izby [...]. Jednocześnie chcę zaznaczyć, że P. dyrektor departamentu Hausner ma brata księdza, wydaje książki religijne, między innymi współpracował w wydaniu książki, którą mam tu w ręku: »Dzieje biblijne, wydane przez księdza Józefa Boczara«” – Przemówienie Wicemarszałka Sejmu Wacława Długosza, Sprawozdanie stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 11. posiedzenia w dniu 16 lutego 1939 r., s. 140. „Pośpieszam zakomunikować, że w moim posiadaniu znajduje się szereg metryk i innych dokumentów stwierdzających ponad wszelką wątpliwość niesłuszność zarzutu posła Dudzińskiego. W szczególności według mojej metryki chrztu [...] urodziłem się 12 czerwca 1883 r., a zostałem ochrzczony dnia 14 czerwca tegoż roku. [...] Oboje rodzice pochodzili z małżeństw katolickich, przy czym o ile chodzi o rodzinę mego ojca, posiadam dokumenty sięgające do początków XVIII wieku. Pragnę nadmienić, że brat mój ks. dr Adam Hausner jest kapelanem rezerwowym W.P., a stryjeczny brat ks. Henryk Hausner proboszczem rzymsko-katolickim w Miechowie” – List Romana Hausnera do Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 27 lutego 1939 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹¹ Akt małżeństwa (odpis) zawarte w dniu 4 października 1913 r. w Kosowie pomiędzy Romanem Hausnerem, synem Henryka Hausnera i Kamili z domu Flunt, oraz Anną Marią Korpińską, córką Mariana Korpińskiego i Jadwigi z domu Langie, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji. Por. także: Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. XXIV–XXV.

¹² E. Muszalski, *Roman Hausner (1883–1947)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, red. K. Lep-szy, t. 9, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960, s. 317.

¹³ Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. VIII.

Hausner uczęszczał do gimnazjum w Bielsku na Śląsku, Złoczowie¹⁴ i Lwowie¹⁵. Egzamin dojrzałości złożył w 1901 r. w C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie¹⁶. Studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim, które ukończył w 1906 r. Był także absolwentem szkoły kupieckiej w Białej¹⁷. W trakcie studiów wyższych, w okresie od 25 września 1901 r. do 15 lipca 1902 r. oraz od 1 lutego 1904 r. do 23 marca 1905 r., odbył praktykę w urzędach administracji skarbowej I i II instancji¹⁸. Ze względu na fakt, iż był absolwentem wydziału prawa Uniwersytetu Lwowskiego i w związku z obowiązującymi wówczas austriackimi przepisami w zakresie studiów prawniczych¹⁹ w obiegu urzędowym tytułowano go niekiedy mianem doktora²⁰. Sam jednak w oświadczeniu złożonym do akt personalnych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych stwierdził: „Tytułu doktora praw nie posiadam”²¹.

Po ukończeniu studiów w czerwcu 1906 r. Hausner podjął pracę w Namiestnictwie we Lwowie²². Rok później został przydzielony do Rady Szkolnej Krajowej²³. W 1908 r. zrezygnował ze służby w administracji rządowej na rzecz posady w Wydziale Krajowym Sejmie Galicyjskiego, gdzie po złożeniu przysięgi w dniu 21 lutego został praktykantem conceptowym z wynagrodzeniem rocznym w wysokości 1400 koron²⁴. Pracował kolejno w biurze statystycznym, dziale admi-

¹⁴ Informację na temat gimnazjum w Złoczowie podaje Edward Muszalski (*op. cit.*, s. 316), natomiast R. Hausner o tym nie wspomina.

¹⁵ R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII.

¹⁶ *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1901*, Lwów 1901, s. 99.

¹⁷ Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. XXVII.

¹⁸ R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII; Zaświadczenie wydane w dniu 5 listopada 1920 r. przez Prezydium Dyrekcji Skarbu we Lwowie, L:13.064/pr, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁹ „Do uzyskania doktoratu praw jest wymagane zdanie trzech egzaminów ścisłych (rygorozów)” – § 1 rozporządzenia Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 15 kwietnia 1872 r., L. 4398, L. 57, cyt. za: *Zbiór najważniejszych przepisów uniwersyteckich*, z upoważnienia Senatu Akademickiego dla użytku młodzieży uniwersyteckiej zestawił K.W. Kumaniecki, Kraków 1913, s. 256. Por. szerzej: A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II Wojny Światowej – wybrane zagadnienia*, [w:] *Prace Komisji Historii Nauki PAU*, red. A. Pelczar, t. 10, Kraków 2010, s. 120.

²⁰ W. Reiss, *op. cit.*, s. 49; *Projekt organizacji władz administracyjnych w Polsce opracowany przez sekcję administracyjną Towarzystwa Prawniczego we Lwowie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV, s. 182.

²¹ Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. IX.

²² Pismo (odpis) z dnia 14 czerwca 1908 r. Włodzimierza Łosia w imieniu Prezydium Namiestnictwa we Lwowie do Pana Romana Hausnera, praktykanta conceptowego Namiestnictwa we Lwowie, Prezydium Namiestnictwa we Lwowie, pismo nr L.9108, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji; R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII.

²³ R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII.

²⁴ Pismo (odpis) z dnia 3 stycznia 1908 r. Marszałka Krajowego Stanisława Badeniego i członka Wydziału Krajowego Stanisława Dąbskiego do Pana Romana Hausnera, praktykanta

nistracji komunikacji oraz biurze opłat komunikacyjnych; w grupie urzędników koncepcyjnych zajmował stanowisko sekretarza²⁵. Jak napisał w swoim życiorysie: „W latach 1914–1917 należałem do tego grona urzędników, które towarzyszyło Wydziałowi Krajowemu w ewakuacji i pracowałem w dziale administracji dróg [...]”²⁶. Od 23 listopada 1918 r. do 15 grudnia 1918 r. służył ochotniczo w armii polskiej, po czym został przeniesiony do rezerwy²⁷.

W owym czasie, oprócz pracy urzędniczej, Hausner aktywnie brał udział w działalności Towarzystwa Prawniczego we Lwowie. W dniu 19 czerwca 1919 r. w ramach stowarzyszenia powołano sekcję administracji, której zadaniem miało być „pielęgnowanie nauk administracyjnych, przede wszystkim zaś w chwili obecnej współpraca nad reformą ustroju władz administracyjnych w Polsce”²⁸. Przewodniczącym sekcji został ówczesny podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Stanisław Ustyanowski (1857–1942)²⁹, zastępcą był członek Wydziału Krajowego Stanisław Dąbski (1865–1941), a Roman Hausner pełnił funkcję sekretarza. Ów fakt jest wart odnotowania, ponieważ sekcja zajęła się przygotowaniem odpowiedzi na ankietę rządową w sprawie planowanej reformy administracji terytorialnej³⁰. Następnie powołano komitet do przygotowania *Projektu organizacji władz administracyjnych w Polsce*³¹, w którego pracach oprócz Hausnera uczestniczyli uczeni takiej rangi, jak Wilhelm Edmund Rappé (1883–1975), Jerzy Michalski (1870–1956) czy Stanisław Kasznica (1874–1958)³². Hausner, angażując się w działalność Towarzystwa Prawniczego we Lwowie, miał więc okazję nie tylko współpracować z ważnymi osobistościami z kręgów urzędniczych i lwowskiego środowiska naukowego, lecz także dał się poznać jako utalentowany prawnik, mający szeroką wiedzę w dziedzinie prawa administracyjnego. Świadczą o tym materiały archiwalne z 1919 r. dotyczące okoliczności

koncepcyjnego C.K. Namiestnictwa we Lwowie, Wydział Krajowy, pismo nr L.1481, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

²⁵ R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII. Por. także: M. Małecki, *Wydział Krajowy sejmu galicyjskiego. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne*, Kraków 2014, s. 184–185.

²⁶ R. Hausner, *Życiorys...*, k. XXIII *verte*.

²⁷ Zaświadczenie wystawione na podstawie książeczki wojskowej 183/XIII, wydanej przez P.K.U. Warszawa – Miasto nr 2 dnia 16 kwietnia 1923 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

²⁸ *Kronika. Z Towarzystwa Prawniczego we Lwowie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV, s. 107.

²⁹ W. Kozyra, *Polityka administracyjna...*, s. 43.

³⁰ *O organizacji władz administracyjnych (Opinia Polskiego Towarzystwa Prawniczego we Lwowie)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV, s. 83–91.

³¹ *Projekt organizacji władz administracyjnych w Polsce...*, s. 182–203.

³² Do ścisłego grona osób przygotowujących projekt należeli: Alfred Gałuszka, Ignacy Korzeniowski i Roman Hausner, którego pod koniec prac komitetu zastąpił Wilhelm Edmund Rappé w związku z podjęciem przez Hausnera służby w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W pracach komitetu ponadto wzięli udział: Leopold Brąglewicz, Zdzisław Próchnicki, Jan Skwarczyński, Stanisław Kasznica, Jerzy Michalski. Por. *ibidem*, s. 182.

przyjęcia Hausnera do służby w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, z którym pozostał związany do końca, osiągnął tu najwyższe w swojej karierze urzędniczej stanowisko dyrektora gabinetu ministra.

U progu niepodległości potrzeby kadrowe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych stale rosły³³. Resort odgrywał pierwszoplanową rolę w procesie budowy struktur administracji odrodzonego państwa. W piśmie Naczelnika Wydziału XXI Adolfa Rappé³⁴ z dnia 28 lipca 1919 r. do Stanisława Kasznicy, który pełnił wówczas funkcję szefa sekcji II (Administracja powiatowa) w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, wystosowano dezyderat o treści następującej: „Nie chcąc dopuścić do jeszcze większych zaległości, upraszam o przydzielenie do Wydziału XXI [...] jeszcze jednego urzędnika [...], dobrze obznajomionego z ustawami i stosunkami galicyjskimi. Proponuję w tym względzie Pana Romana Hausnera, sekretarza galicyjskiego Wydziału Krajowego”³⁵. Stało się jednak inaczej. W odręcznej notatce cytowanego pisma, datowanej na dzień 26 sierpnia, Naczelnik Wydziału dla Spraw Przynależności Państwowej (nr XXI – PP) zamieścił taką adnotację: „Na P. Hausnera reflektuje szef S. [Sekcji – J.K.] II P. Kasznica, który dla Wydziału PP wskaże innego kandydata”³⁶. Ostatecznie w dniu 28 sierpnia 1919 r. do Wydziału Prezydyjalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wpłynął wniosek „w sprawie mianowania Pana Romana Hausnera starszym referentem Wydziału AO [Wydział Organizacyjny, Sekcja II – Administracja powiatowa – J.K.]”³⁷, którego osnowę warto ze względu na cel niniejszego artykułu zacytować w całości:

Wnoszę o przeniesienie P. Romana Hausnera z urzędu sekretarza Galicyjskiego Wydziału Krajowego we Lwowie do Wydziału Organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na stanowisko starszego referenta z poborami VI kategorii płacy. P. Roman Hausner, długoletni urzędnik Wydziału Krajowego we Lwowie, odznaczał się niepowszednią gorliwością i sumiennością w pracy oraz gruntowną znajomością prawa administracyjnego. Ukończył wydział prawny i egzaminy złożył na uniwersytecie we Lwowie³⁸.

³³ „Obecnie prace organizacyjne znacznie wzrosną przez konieczność uruchomienia województw i reorganizacji urzędów powiatowych” – Wniosek z dnia 28 sierpnia 1919 r. w sprawie nominacji Romana Hausnera na starszego referenta Wydziału Organizacyjnego M.S.W., Wydział Prezydyjalny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, nr AO-9208/1, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

³⁴ Okólnik (295 i 351) Ministra Spraw Wewnętrznych do Szefów Sekcji, Naczelników Wydziałów i wszystkich Urzędników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie podziału czynności w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (Dz.Urz. MSW 1919, nr 37, poz. 484), s. 9.

³⁵ Pismo (odręczne) Naczelnika Wydziału XXI Adolfa Rappé z dnia 28 lipca 1919 r. do Stanisława Kasznicy, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

³⁶ Notatka z dnia 26 sierpnia 1919 r. na piśmie Naczelnika Wydziału XXI Adolfa Rappé z dnia 28 lipca 1919 r. do Stanisława Kasznicy, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

³⁷ Wniosek z dnia 28 sierpnia 1919 r. w sprawie nominacji Romana Hausnera...

³⁸ *Ibidem*.

Następnie, w dniu 2 września 1919 r., wystosowano do Wydziału Krajowego pismo w sprawie zwolnienia Hausnera ze służby we Lwowie i „oddanie do dyspozycji Ministerstwa”³⁹. Zgoda Wydziału Krajowego wpłynęła do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w dniu 22 września 1919 r.⁴⁰ Ostatecznie w dniu 27 października 1919 r. Hausner złożył przyrzeczenie służbowe i rozpoczął służbę w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, która trwała nieprzerwanie przez następne 20 lat⁴¹.

Hausner, przenosząc się do Warszawy⁴², legitymował się już znacznym doświadczeniem urzędniczym. Pracował w administracji publicznej od ponad 13 lat⁴³, znał bardzo dobrze język niemiecki, władał językiem francuskim, włoskim i ukraińskim⁴⁴. W obszarze tzw. wiadomości specjalnych wskazał „studium porównawcze organizacji administracji”, wiedzę w zakresie techniki legislacyjnej oraz ekonomii⁴⁵.

Podczas pracy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych pozycja Hausnera stopniowo wzrastała. Jest to widoczne nie tylko w formalnych awansach w hierarchii urzędniczej, ale również w angażowaniu go w prace różnych komisji rządowych, zaczynając od egzaminacyjnych, audytorskich, a kończąc na prestiżowych gremiach powoływanych dla reorganizacji administracji publicznej.

Jeszcze w grudniu 1919 r. Kasznica wystosował wniosek o „nominację starszego referenta Romana Hausnera – Radcą ministerialnym”⁴⁶. W uzasadnieniu, które mówi dużo nie tylko na temat kompetencji merytorycznych Hausnera, lecz także rzuca światło na cechy jego osobowości, napisał:

³⁹ Pismo (odpis) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 2 września 1919 r. do Wydziału Krajowego we Lwowie w sprawie zaangażowania P. Romana Hausnera na służbie w Ministerstwie, OP/6400/1, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁴⁰ Pismo Wydziału Krajowego z dnia 12 września 1919 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, LW:37368, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁴¹ Przyrzeczenie służbowe Romana Hausnera, Warszawa, dnia 27 października 1919 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁴² Roman Hausner wspólnie z żoną mieszkał w Warszawie na ul. Wspólnej 14 m. 4. Zob. Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. XX.

⁴³ Por. Protokół posiedzenia Komisji Weryfikacyjnej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Warszawie w dniu 14 grudnia 1920 r. w sprawie zaliczenia poprzedniej służby administracyjnej i samorządowej w państwie austriackim do wysługi lat Romanowi Hausnerowi, radcy ministerialnemu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, w składzie: Dr Stefan Dobrowolski (przewodniczący, Szef Sekcji), Konstanty Lenc (Szef Sekcji), Stefan Dobrowolski (Naczelnik Wydziału), Bolesław Kozłowski (Naczelnik Wydziału), Stanisław Nowak (Delegat Skarbu, starszy referent), Stanisław Pogorzelski (Protokolant, referent), Czesław Pawlikowski (Referent, radca ministerialny), AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁴⁴ Oświadczenie Romana Hausnera..., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. IX 5.

⁴⁵ *Ibidem*, k. IX 6.

⁴⁶ Wniosek Stanisława Kasznicy Szefa Sekcji II o nominację starszego referenta Romana Hausnera – Radcą ministerialnym w Vb kategorii płacy z dnia 28 grudnia 1919 r., OP-7281/1, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

Wybitne zdolności, gruntowna znajomość prawa administracyjnego, niezmiordowana pracowitość i zapał dla sprawy publicznej czynią Hausnera szczególnie cennym nabytkiem dla każdego urzędu. Jako długoletni urzędnik Wydziału Krajowego, przedstawia Hausner w Wydziale A.O. tę sumę wiadomości i tradycji urzędowania rzeczzonego tak zasłużonego ciała, która, szczególnie przy pracach zmierzających do unifikacji systemów administracyjnych wszystkich trzech zaborów, będzie dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a w szczególności dla Wydziału A.O., po prostu niezbędna. Zrównanie Hausnera pod względem stanowiska i uposażenia z p. Wagnerem i Longchampsem jest jedynym sposobem stałego utrzymania tak wyjątkowo cennego pracownika [...]”⁴⁷.

W efekcie Hausner, składając w dniu 30 grudnia 1919 r. przysięgę służbową w obecności Ministra Spraw Wewnętrznych Stanisława Wojciechowskiego, został radcą ministerialnym⁴⁸. Faktem, który potwierdza opinię Kaszniczy i świadczy o patriotyzmie oraz szczególnym poczuciu obowiązku wobec państwa, była prośba Hausnera w sprawie udzielenia urlopu celem wstąpienia do armii polskiej podczas wojny polsko-bolszewickiej⁴⁹. Podanie Hausnera rozpatrzono jednak negatywnie, „uważając za niezbędne pozostawienie [...] na dotychczasowym stanowisku, gdyż interes Państwa Polskiego wymaga utrzymania w dobie obronnej organów administracji politycznej na najwyższym stopniu sprawności”⁵⁰. W konsekwencji już w sierpniu 1920 r. powierzono mu aż do odwołania kierownictwo Wydziału Organizacyjnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych⁵¹. Kolejny awans miał miejsce w 1922 r. – Dyrektor Departamentu II Konstanty Lenc powołał Hausnera na stanowisko stałego zastępcy Naczelnika Wydziału Organizacyjnego⁵². W sierpniu 1923 r. został już mianowany na stałe Naczelnikiem Wydziału Administracyjno-Organizacyjnego⁵³, który w związku z reorganizacją

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Protokół z przysięgi służbowej Romana Hausnera z dnia 30 grudnia 1919 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁴⁹ Podanie Romana Hausnera z dnia 19 lipca 1920 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie udzielenia urlopu celem wstąpienia w szeregi armii, nr OP.3026/5, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵⁰ Pismo Szefa Sekcji Ogólnej z dnia 21 lipca 1920 r. do Pana Romana Hausnera, Radcy Ministerialnego, nr OP.3026/5, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵¹ Pismo Szefa Sekcji II Konstantego Lenca z dnia 5 sierpnia 1920 r. do Wydziału O.P., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵² Pismo Dyrektora Departamentu II Konstantego Lenca z dnia 17 czerwca 1922 r. do Romana Hausnera, urzędnika V-go stopnia służbowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr AO.2130 do nr-u 4230, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 23.

⁵³ Legitymacja urzędnicza nr 556 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 4 lipca 1924 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji; Legitymacja urzędnicza nr 154 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 13 sierpnia 1927 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji; Życiorys Romana Hausnera Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Załącznik do wniosku na Radę Ministrów w przedmiocie nadania Romanowi Hausnerowi Naczelnikowi Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych odznak Kawalera Krzyża Oficerskiego orderu „Odrodzenia Polski”, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 1926 r. został przemianowany na Wydział Organizacyjno-Prawny⁵⁴. Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 kwietnia 1929 r. Hausner jako Naczelnik Wydziału w V stopniu służbowym uzyskał mianowanie w stopniu IV⁵⁵. W dniu 31 stycznia 1933 r. został dyrektorem departamentu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych⁵⁶. Był również powoływany jako zastępca podsekretarza stanu w resorcie na czas nieobecności ministra⁵⁷. Ostatecznie w dniu 20 stycznia 1934 r. mianowano go na stanowisko Dyrektora Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych z zaszeregowaniem z dniem 1 lutego 1934 r. do IV grupy uposażenia⁵⁸, chociaż faktycznie kierował gabinetem ministra już od 1933 r.⁵⁹ Treść notatek Hausnera wskazuje, że jako szef gabinetu ministra był osobą niezwykle pracowitą i oddaną swojej służbie⁶⁰.

Istotnym momentem w biografii Hausnera, w kontekście przyjętej na wstępie hipotezy, był jego udział w pracach powołanej w 1923 r. komisji dla reformy administracji, której przewodniczył Władysław Sikorski⁶¹. Wyłoniono wówczas podkomisję z przewodniczącym Stanisławem Kasznicą. Generalnym referentem tego zespołu został Hausner. Podaje się on za autora projektu reorganizacji władz administracji ogólnej, który „został następnie wprowadzony w życie jako rozporządzenie Rady Ministrów z 11 lutego 1924 r.”⁶² w przedmiocie organizacji władz administracyjnych II instancji⁶³. Znaczącym elementem treści normatywnej tego aktu było szerokie określenie statusu wojewody i starosty jako

⁵⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1926 r. w sprawie statutu organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (M.P. 1926, nr 158, poz. 459); Zarządzenie Prezydzialne z dnia 16 lipca 1926 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, nr Pr.6681, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵⁵ M.P. 1929, nr 92, s. 4; Legitymacja urzędnicza nr 496 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału IV st. sł. w Ministerstwie, Warszawa, dnia 18 stycznia 1932 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵⁶ Pismo Bronisława Pierackiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 stycznia 1933 r. do Romana Hausnera, nr Pers/H-14/4, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵⁷ M.P. 1933, nr 171 (dział nieurzędowy).

⁵⁸ Pismo Bronisława Pierackiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 stycznia 1934 r. do Romana Hausnera, nr Pers/H-14/8, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁵⁹ Legitymacja urzędnicza nr 577 dla Romana Hausnera, Szefa Gabinetu Ministra, Dyrektora Departamentu IV st. sł. w Ministerstwie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 16 czerwca 1933 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

⁶⁰ Notatki Romana Hausnera dla podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, AAN, MSW, sygn. I 828, k. 1–213.

⁶¹ Por. Protokół z posiedzeń Komisji dla reformy administracji, odbytych w dniach 14, 15, 16 i 17 marca 1923 r. w Prezydium Rady Ministrów, AAN, Prezydium Rady Ministrów, sygn. I 23, k. 477–478.

⁶² R. Hausner, Uwaga do protokołu posiedzeń Komisji dla reformy administracji, odbytych w dniach 14, 15, 16 i 17 lutego 1923 r. w Prezydium Rady Ministrów, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 24 *verte*.

⁶³ Dz.U. 1924, nr 21, poz. 225.

przedstawiciele Rady Ministrów. Powyższa konstrukcja była w myśli Hausnera wyrazem idei zespolenia pośredniego, którą sukcesywnie rozwijał w późniejszych pracach. Mimo że występowała ona jedynie jako kategoria języka prawniczego, zdaniem Hausnera „punkt ciężkości zespolenia i koordynacji działalności całej administracji państwowej leży w zespoleniu pośrednim”⁶⁴. Celem tej instytucji była koordynacja administracji państwowej w „myśl zasadniczej linii działalności rządu”⁶⁵.

Ważnym obszarem aktywności zawodowej Hausnera była jego działalność związana z oceną i przygotowywaniem projektów aktów normatywnych, co ściśle wiązało się z deklarowanymi przez autora zainteresowaniami sztuką legislacji oraz zasadami techniki prawodawczej. W 1924 r. został powołany do Komisji Wniosków Ustawodawczych dla Ziem Wschodnich, którą ustanowiono przy Prezesie Rady Ministrów mocą uchwały rządu z dnia 9 grudnia 1924 r. Hausner był stałym referentem Komisji, a od 1929 r. pełnił funkcję jej przewodniczącego w zastępstwie za Walerego Romana⁶⁶. Pierwotnym zadaniem tego gremium było usuwanie rozbieżności w polskim systemie prawnym w związku z obowiązującym ustawodawstwem rosyjskim z okresu zaborów⁶⁷. W późniejszym czasie uchwałą Rady Ministrów z dnia 16 czerwca 1926 r. dokonano reorganizacji struktury i profilu Komisji⁶⁸ oraz zmieniono jej nazwę i podporządkowano Ministerstwu Spraw Wewnętrznych⁶⁹. Do bardziej znaczących wątków działalności Hausnera na rzecz powyższej Komisji była praca nad projektem rozporządzenia o egzekucji administracyjnej⁷⁰.

⁶⁴ R. Hausner, *Rozporządzenie o stanowisku wojewodów i starostów jako przedstawicieli Rządu*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 18, s. 658.

⁶⁵ *Idem*, *Zmiana Konstytucji a usprawnienie administracji*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 8, s. 314.

⁶⁶ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 5 czerwca 1929 r. do Pana Naczelnika Wydziału Romana Hausnera, członka Komitetu Wniosków Ustawodawczych, nr OL.2245/2, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 19.

⁶⁷ § 4 Regulaminu Komisji dla usunięcia rozbieżności w ustawodawstwie obowiązującym na Ziemiach Wschodnich (w skrócie: Komisji wniosków ustawodawczych dla Ziem Wschodnich) ustanowionej przy Prezesie Rady Ministrów uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1924 r., AAN, MSW, sygn. I 676, k. 179–180.

⁶⁸ Do zadań Komisji Wniosków Ustawodawczych należało „dokonywanie w miarę przygotowanego materiału kodyfikacji różnorodnych przepisów, ustaw i rozporządzeń, obowiązujących w poszczególnych działach administracji państwowej w ogóle, a zwłaszcza administracji ogólnej” – Pismo Przewodniczącego Komisji Walerego Romana z dnia 30 sierpnia 1927 r. do Pana Ministra Spraw Wewnętrznych, OL.2204/7, AAN, MSW, sygn. I 676, k. 192.

⁶⁹ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 22 września 1927 r. do P.P. Dyrektorów Departamentów, Naczelnika Wydziału Wojskowego i Naczelników Wydziałów, nr OL.2851/27, AAN, MSW, sygn. I 676, k. 177–188. Por. także: K. Dubiel, *Komisja Wniosków Ustawodawczych*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 20, s. 729.

⁷⁰ Pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 21 września 1927 r. w sprawie Komisji wniosków ustawodawczych, nr OL.2851/27, AAN, MSW, sygn. I 676, k. 186.

W kontekście działalności Hausnera w zakresie legislacji za wyróżnienie należy uznać powołanie go w 1926 r. na stanowisko referenta Rady Prawniczej przez Ministra Sprawiedliwości Wacława Makowskiego⁷¹. Rada miała przygotowywać na wniosek Rady Ministrów opinie o projektach ustaw i rozporządzeń⁷². W istocie – jak pisał Makowski – powstała, aby „uniknąć partactwa technicznego w ustawodawstwie, sprzeczności postanowień ustawowych, nadużywania, a przez to obniżania powagi aktu ustawodawczego”⁷³.

W 1926 r. ukonstytuowała się powołana przez premiera Aleksandra Skrzyńskiego (1882–1931) Komisja Trzech, z którą Hausner współpracował przez cały okres jej istnienia⁷⁴. Michał Bobrzyński (1849–1935), Stanisław Kasznica i Stefan Smólski (1879–1938) postulowali reformy administracji publicznej w duchu zasad zespolenia i dekoncentracji. Podkreślali, że „od dawna już było powszechnie wiadome, że naprawa ustroju administracyjnego obraca się głównie około zespolenia władz”⁷⁵. Komisja sporządziła wykaz spraw administracyjnych, które miały być poddane dekoncentracji terytorialnej⁷⁶. Uwzględniając powyższe zasady, Hausner przygotował na rzecz Komisji Trzech kilka projektów ustaw, które następnie zostały opublikowane w ramach jej sprawozdania⁷⁷. Były to m.in. projekt ustawy w sprawie częściowej zmiany ustawy tymczasowej z dnia 2 sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych II instancji, projekt ustawy o straży skarbowej oraz projekt ustawy o policji państwowej⁷⁸. O szczególnej roli Hausnera w pracach tej Komisji świadczą słowa Władysława Raczkiewicza, który stwierdził: „Z prawdziwą przyjemnością konstatuję, że praca Pana w powołanej

⁷¹ Pismo Ministra Sprawiedliwości Wacława Makowskiego z dnia 29 września 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, L.II.0.10249/26, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 17. Na temat genezy powstania i historii Rady Prawniczej zob. np. G. Ławnikowicz, *Między koniecznością państwa a pochwałą autorytaryzmu. Koncepcja państwa społecznego Wacława Makowskiego*, Lublin 2014, s. 62–63.

⁷² Art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 sierpnia 1926 r. o utworzeniu Rady Prawniczej (Dz.U. 1926, nr 83, poz. 466).

⁷³ W. Makowski, *O Radzie Prawniczej kilka uwag*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1927, nr 2, s. 90.

⁷⁴ Adnotacja Romana Hausnera na Piśmie (odpisie) Ministra Spraw Wewnętrznych Władysława Raczkiewicza z dnia 15 marca 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pr.2206, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 25.

⁷⁵ M. Bobrzyński, S. Kasznica, S. Smólski, *Zagadnienie reformy administracji. Sprawozdanie Komisji powołanej przez P. Prezesa Rady Ministrów do opracowania projektu reorganizacji administracji państwowej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1926, nr 10, s. 156.

⁷⁶ Por. M. Bobrzyński, S. Kasznica, S. Smólski, *Projekt reorganizacji administracji państwowej*, [w:] W.L. Jaworski, *Projekt konstytucji*, Kraków 1928, s. 271–273.

⁷⁷ Adnotacja Romana Hausnera na Piśmie (odpisie) Ministra Spraw Wewnętrznych Władysława Raczkiewicza z dnia 15 marca 1926 r., k. 25.

⁷⁸ M. Bobrzyński, S. Kasznica, S. Smólski, *Projekt reorganizacji...*, s. 231–235, 237–240, 246–265.

dla opracowania projektu reformy administracji komisji pod przewodnictwem Prof. Bobrzyńskiego została wyróżniona przez Pana Prezesa Rady Ministrów⁷⁹.

Hausner brał też czynny udział w pracach powołanej w dniu 16 czerwca 1926 r. Komisji dla Reorganizacji Administracji⁸⁰ pod przewodnictwem Kazimierza Młodzianowskiego (1880–1928)⁸¹. Głównym zadaniem tego gremium było ograniczenie liczby ministerstw i ich reorganizacja wewnętrzna. Hausner został sekretarzem generalnym i referentem Komisji⁸². Uczestniczył m.in. w przygotowaniu projektu rozporządzenia z 1926 r. w sprawie zasad organizacji i urzędowania Ministerstw⁸³.

Najbardziej znacząca – nie tylko w historii myśli administracyjnej dwudziestolecia międzywojennego, lecz także w biografii Romana Hausnera – była utworzona w dniu 27 września 1928 r. Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej (pierwotnie w projekcie wniosku w sprawie utworzenia komisji używano określenia „Komisja studiów nad usprawnieniem administracji publicznej”)⁸⁴. Do jej zadań należało przygotowanie planu usprawnienia administracji publicznej: „a) pod względem organizacji i zakresu działania, b) w dziedzinie metod pracy w urzędach i c) w zakresie systemu kształcenia personelu urzędniczego i celowej polityki personalnej”⁸⁵. Hausner w ciągu kilku lat funkcjonowania Komisji był zaangażowany w pracę kilku sekcji i należał do jej „najczynniejszych członków”⁸⁶. W początkach działalności był wiceprzewodniczącym sekcji do spraw dekoncentracji. Powyższe zagadnienie stało się przedmiotem jego referatu na pierwszym posiedzeniu podkomisji, które odbyło się 14 grudnia 1928 r. w Prezydium Rady

⁷⁹ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Władysława Raczkiewicza z dnia 15 marca 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pr.2206, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 25.

⁸⁰ M.P. 1926, nr 135 (dział nieurzędowy), s. 2.

⁸¹ W. Kozyra, *Kazimierz Młodzianowski – pierwszy pilsudczykowski minister spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej (15 V – 2 X 1926 r.)*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2011, nr 14, s. 258.

⁸² Por. w szczególności: Protokół III posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 10 lipca 1926 r., AAN, MSW, sygn. akt I 1, k. 36; Protokół IV posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 15 lipca 1926 r., AAN, MSW, sygn. akt I 1, brak paginacji; Protokół V posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 20 lipca 1926 r., AAN, MSW, sygn. akt I 1, brak paginacji.

⁸³ M.P. 1926, nr 203, poz. 578. Por. R. Hausner, *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych*, Warszawa 1939, s. 153.

⁸⁴ M.P. 1928, nr 224 (dział nieurzędowy).

⁸⁵ Wniosek Prezesa Rady Ministrów w sprawie utworzenia „Komisji studiów nad usprawnieniem administracji publicznej”, AAN, MSW, sygn. I 759, k. 5.

⁸⁶ R. Hausner, *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów*, Warszawa 1933, Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza”, str. 166, rec.: L., „Głos Prawa” 1933, nr 9; R. Hausner, *Skorowidz Ustawodawstwa Polskiego (wraz ze skorowidzem ustawodawstwa śląskiego)*, Część V, za czas od 1 stycznia 1931 do 1 stycznia 1933, Warszawa, nakład własny, str. 309, rec.: L., „Głos Prawa” 1933, nr 9, s. 564.

Ministrów w Warszawie⁸⁷. Autor dokonał analizy zjawiska dekoncentracji w kontekście zasady zespolenia administracyjnego oraz wskazał ewolucję procesu dekoncentracji w Polsce, dokonując deskrypcji dotychczasowych prób jej implementacji do ustroju administracji publicznej. Hausner definiował dekoncentrację w ujęciu pionowym. Teza główna referatu stanowiła, iż zasada dekoncentracji była (obok zespolenia) warunkiem powodzenia akcji „usprawnienia administracji” państwowej w Polsce. Dekoncentracja i zespolenie tworzyły bowiem w koncepcji Hausnera dwie integralne części „tego samego problemu”, którego rozwiązaniem była: w ujęciu horyzontalnym – zasada zespolenia, natomiast w ujęciu wertykalnym – zasada dekoncentracji⁸⁸.

Na szczególną uwagę zasługuje również zaangażowanie Hausnera w prace nad przygotowaniem tzw. Zbioru Praw. Podczas konferencji w sprawie kodyfikacji obowiązującego prawa, którą zorganizowano 8 lipca 1929 r. z inicjatywy Prezydium Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej, wygłosił referat pt. „Zagadnienie Zbioru Praw”⁸⁹. Do ciekawszych, a przy tym kontrowersyjnych, tez referenta należy postulat nadania Zbiorowi Praw mocy tekstu autentycznego na równi z Dziennikiem Ustaw. Miał to być zbiór urzędowy, a nie zwykła kompilacja obowiązującego prawa⁹⁰. Mimo różnic w poglądach, które pojawiły się w toku dyskusji, Komisja uznała, że uporządkowanie obowiązującego ustawodawstwa (w szczególności w dziedzinie prawa administracyjnego) stanowiło istotny warunek usprawnienia administracji publicznej⁹¹, a dysfunkcje w tym zakresie wpływały negatywnie zarówno na działalność urzędów, jak i na interesy obywateli. W ten sposób zainicjowano prace specjalnej podkomisji Zbioru Praw („Komisja nad uporządkowaniem obowiązujących przepisów prawnych”)⁹², której przewodnictwem (Referat Główny) objął Roman Hausner⁹³. Otrzymała ona szczególną strukturę organizacyjną, ponieważ składała się z referatów resorto-

⁸⁷ Referat P. Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych R. Hausnera, wygłoszony na posiedzeniu Sekcji dla spraw dekoncentracji przy Komisji dla usprawnienia administracji publicznej w dniu 14 grudnia 1928 r., Załącznik do Protokołu nr 1 posiedzenia sekcji dla spraw dekoncentracji z dnia 14 grudnia 1928 r., AAN, MSW, sygn. akt I 759, k. 18–36. Autor opublikował wersję swojej prelekcji w łamach „Gazety Administracji i Policji Państwowej”. Por. R. Hausner, *Dekoncentracja*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 1, s. 1–6.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 1.

⁸⁹ *Idem*, *Zagadnienie Zbioru Praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 16, s. 561–571.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 566.

⁹¹ Por. *Protokół konferencji w sprawie kodyfikacji obowiązującego prawa, zwołanej z inicjatywy Prezydium Komisji w dniu 8 lipca r. 1929 w sali konferencyjnej Komisji – Pałac Rady Ministrów*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 16, s. 580, 584.

⁹² J. Brzozowski, *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 3, s. 90, 93.

⁹³ R. Hausner, *Pierwsze dwudziestolecie...*, s. 154.

wych do opracowania poszczególnych części Zbioru, referatu głównego przy Generalnym Sekretariacie Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej oraz Komitetu Zbioru Praw, który mieli tworzyć przedstawiciele nauki oraz wybitni praktycy⁹⁴. Prace nad Zbiorem Praw w trakcie funkcjonowania Komisji osiągnęły wysoki stopień zaawansowania⁹⁵.

Hausner współpracował ponadto z Sekcją do spraw podziału administracyjnego państwa, której przewodniczył Walery Roman⁹⁶. Opracował m.in. referat generalny wraz z projektem ustawy o podziale administracyjnym⁹⁷. Jego prelekcja pt. „Przekroczenie granic odrębnych okręgów prawnych w projekcie nowego podziału administracyjnego” znalazła się w części szczegółowej „Projektu podziału administracyjnego Państwa na województwa”⁹⁸.

W ramach działalności Komisji Hausner przygotował projekt organizacji administracji rządowej, który opublikowano jako szósty tom „Materiałów Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów”⁹⁹. Warto odnotować, że ów liczący 300 artykułów akt ukazał się już po czterech latach od wejścia w życie tzw. rozporządzenia unifikacyjnego z 1928 r.¹⁰⁰, nad którym notabene bezpośrednio pracował z ramienia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych sam Roman Hausner¹⁰¹. Świadczą o tym odrębne poprawki, które

⁹⁴ *Idem*, *W sprawie „Zbioru Praw”*, „Biuletyn Urzędniczy” 1929, nr 11–12, s. 14–15; *idem*, *Prace nad wydawnictwem Zbioru Praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 23, s. 837.

⁹⁵ Por. *Z sekcji zbioru praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 21, s. 770; *Sekcja zbioru praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 1, s. 18.

⁹⁶ „Mam zaszczyt jednocześnie wyrazić Panu Naczelnikowi podziękowanie za współpracę w Sekcji do spraw podziału administracyjnego Państwa i za okazaną Komisji pomoc” – Pismo Przewodniczącego Komisji M. Jaroszyńskiego z dnia 2 grudnia 1931 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, L.15959/VI, sygn. II 1662, k. 27. Por. także: *Podział administracyjny państwa. Wnioski komisji*, Warszawa 1931, s. 6.

⁹⁷ Por. Pismo Walerego Romana Przewodniczącego Sekcji do spraw podziału administracyjnego Państwa z dnia 19 listopada 1932 r. do Pana Józefa Drawicza Radcy Ministerialnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, nr 37-1/12, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 21. Por. R. Hausner, *Tezy do ustawy o podziale Państwa Polskiego dla celów administracyjnych*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1933, nr 6, s. 181–191.

⁹⁸ *Idem*, *Przekroczenie granic odrębnych okręgów prawnych w projekcie nowego podziału administracyjnego*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1933, nr 5, s. 145.

⁹⁹ *Organizacja administracji...*, s. 71–165.

¹⁰⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania administracji ogólnej (Dz.U. 1928, nr 11, poz. 86).

¹⁰¹ „Pan Roman Hausner Naczelnik Wydziału Organizacyjno-Prawnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych [...] brał udział jako delegat Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w konferencjach u Radcy Prawnego Prezesa Rady Ministrów w sprawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o organizacji i zakresie działania władz administracyjnych” – Poświadczenie Naczelnika

nanosił w fazie prac projektowych na tekście rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej¹⁰². Projekt organizacji administracji rządowej został przygotowany na zlecenie prezydium Komisji¹⁰³. Autor w uzasadnieniu podniósł, że dorobek w zakresie organizacji administracji jest niemały, lecz ostateczny efekt nie jest zadowalający, obowiązuje bowiem tymczasowy podział administracyjny. Nie przeprowadzono należycie zasady dekoncentracji, zespolenia i udziału czynnika obywatelskiego w organizacji administracji publicznej. Stan urzędniczy zaś „pozostawia wiele do życzenia”¹⁰⁴. Projekt Hausnera miał być w założeniu odpowiedzią na taką ocenę *status quo* ówczesnej administracji rządowej. Dokonując ogólnej charakterystyki propozycji aktu normatywnego, który przygotował Hausner, można postawić tezę, że stanowi on *sui generis* wypadkową jego poglądów prezentowanych w ciągu ostatnich lat głównie na łamach „Gazety Administracji i Policji Państwowej”. Autor postulował zmniejszenie liczby resortów do dziesięciu, stwierdzając, że im większe zespolenie „u góry, tym łatwiejsze u dołu”¹⁰⁵. Będąc zwolennikiem zasady zespolenia, dokonał jej implementacji w ramach rozdziału IV i V projektu odnośnie do administracji wojewódzkiej i powiatowej. Hausner podkreślał związek zasady zespolenia z dekoncentracją. Stanowiły one komplementarnie warunek sprawnej administracji. Jednak ustawa o organizacji administracji rządowej nie mogła być – jak twierdził – ustawą dekoncentracyjną, dekoncentracja wymaga bowiem nowelizacji całego szeregu przepisów materialnych. Powyższy projekt organizacji administracji rządowej pozostał tylko na papierze.

Na prośbę Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej Hausner opracował także projekt dotyczący trybu przygotowywania i ogłaszania obowiązujących przepisów¹⁰⁶. Tekst opublikowano jako siódmy tom „Materiałów Komisji”¹⁰⁷. Projekt stał się przedmiotem konferencji, które odbywały się pod przewodnictwem Marszałka Sejmu Stanisława Cara (1882–1938)¹⁰⁸. Warto nadmienić, że ów

Wydziału z dnia 12 grudnia 1927 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, OL 9196/S-27, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁰² Projekt Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia ... 1927 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej, AAN, MSW, sygn. I 5, k. 39 i n.

¹⁰³ M. Jaroszyński, *Wstęp*, [w:] *Organizacja administracji...*, s. 5.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 9.

¹⁰⁵ *Ibidem*, s. 19.

¹⁰⁶ Pismo Przewodniczącego Komisji M. Jaroszyńskiego z dnia 10 czerwca 1932 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, nr 37-20/1, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 20.

¹⁰⁷ *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932, ss. 173.

¹⁰⁸ R. Hausner, Spis ważniejszych prac ogłoszonych drukiem (uwaga), AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 1 *verte*.

akt został ponownie opublikowany jako reprint w 2016 r. przez Polskie Towarzystwo Legislacji oraz Kancelarię Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Hausner kontynuował w późniejszym czasie swoje zainteresowania problematyką legislacji, co znalazło odzwierciedlenie w cyklu artykułów opublikowanych w 1934 r. w „Gazecie Administracji i Policji Państwowej”, wydanych następnie łącznie z referatami pozostałych autorów (tj. Jana Akera, Cezarego Berezowskiego i Ludwika Krajewskiego) w formie monografii pt. *Zasady techniki ustawodawczej*¹⁰⁹. Praca została napisana na prośbę Dyrektora Biura Senatu Adama Piaseckiego (1898–1938) i była przedmiotem obrad komisji senackiej pod przewodnictwem prof. Juliusza Makarewicza (1872–1955)¹¹⁰. Prace Hausnera dotyczące legislacji stały się osnową licznych artykułów recenzyjnych, publikowanych m.in. na łamach „Głosu Prawa”¹¹¹, „Przeglądu Prawa i Administracji”¹¹², „Wileńskiego Przeglądu Prawniczego”, „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego”, „Przeglądu Wojskowego Prawniczego” oraz „Zeitschrift für Ostrecht” wydawanego w Berlinie¹¹³.

Roman Hausner w ciągu 20 lat pracy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych był angażowany w prace szeregu innych komisji rządowych, zwłaszcza o charakterze kontrolnym, normalizacyjnym czy reorganizacyjnym. Był członkiem „Komisji do zbadania etatów osobowych Wydziałów i stanu spraw załatwianych przez Wydziały”¹¹⁴. Pełnił funkcję przewodniczącego „Podkomisji Normalizacji Druków i Wydawnictw Państwowych” w związku z działalnością Komisji Normalizacji, która była umocowana przy Prezesie Rady Ministrów¹¹⁵. Koncepcja normalizacji, przyjęta z inicjatywy Hausnera w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, zgodnie z pismem Prezydium Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1936 r. stała się oficjalnym wzorem dla pozostałych resortów¹¹⁶. Hausner brał udział w pracach Komisji dla ustalenia zakresu działania Komisariatu Rządu i Magi-

¹⁰⁹ J. Aker, C. Berezowski, L. Krajewski, R. Hausner, *Zasady techniki ustawodawczej (4 referaty)*, Warszawa 1934, ss. 151. Por. także: R. Hausner, *Zasady Techniki Legislacyjnej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1934, nr 4, s. 101–117, nr 5, s. 133–147, nr 6, s. 169–183.

¹¹⁰ *Idem*, *Spis ważniejszych prac...*, k. 1 *verte*.

¹¹¹ R. Hausner, *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów*, Warszawa 1933, Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza”, str. 166, rec.: L., „Głos Prawa” 1933, nr 9, s. 564–565.

¹¹² *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932, rec.: L. Adam, „Przegląd Prawa i Administracji” 1933, R. LVIII, s. 144–146.

¹¹³ R. Hausner, *Spis ważniejszych prac...*, k. 1 *verte*.

¹¹⁴ Pismo (poufne) Podsekretarza Stanu Juliusza Dunikowskiego z dnia 11 kwietnia 1922 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, L.dz.Pr.1072/p, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 28.

¹¹⁵ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Bronisława Pierackiego z dnia 30 października 1933 r. do Pana Romana Hausnera Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, nr GL.50-18/3, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 29.

¹¹⁶ *Ibidem*, k. 29 (uwaga Romana Hausnera).

stratu miasta stołecznego Warszawy¹¹⁷. W 1935 r. został delegowany do zbadania organizacji administracji w ramach Prezydium Rady Ministrów; wnioski w tym zakresie przedstawił premierowi¹¹⁸. Rok później powołano go do „Komisji międzyministerialnej dla sprawy zmniejszenia obiegu papierów”¹¹⁹. Autor na podstawie ankiety przeprowadzonej na łamach „Gazety Administracji” opracował powyższe zagadnienie, a swoje uwagi i wnioski opublikował w formie książkowej w 1937 r.¹²⁰ Na prośbę Eugeniusza Kwiatkowskiego Hausner badał biurowość i metody pracy Ministerstwa Skarbu¹²¹. W związku z wejściem w życie Konstytucji kwietniowej i koniecznością przygotowania przepisów wykonawczych w zakresie administracji państwowej został delegowany do Komisji przy Biurze Usprawnienia Administracji w Prezydium Rady Ministrów, którą powołano do przygotowania projektów dekretów Prezydenta Rzeczypospolitej o organizacji rządu oraz o organizacji administracji rządowej¹²². Ponadto uczestniczył w działalności Międzyministerialnej Komisji w Prezydium Rady Ministrów dla sprawy likwidacji Konwencji Genewskiej dotyczącej Górnego Śląska¹²³, koordynując prace w tym zakresie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych¹²⁴.

W latach 1920–1927 Hausner był delegatem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Komisji Egzaminacyjnej na stanowiska Inspektorów i Podinspektorów Pracy¹²⁵. Znajdował się w składzie komisji powołanej do przeprowadzania egza-

¹¹⁷ Pismo Walerego Romana Przewodniczącego Komisji dla ustalenia zakresu działania Komisarjatu Rządu i Magistratu m.st. Warszawy z dnia 11 lipca 1930 r. do Romana Hausnera, Komisarjat Rządu m.st. Warszawy, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 26.

¹¹⁸ Pismo Podsekretarza Stanu Wacława Grzybowskiego z dnia 4 grudnia 1935 r. do P.P. Dyrektorów Biur, Naczelników Wydziałów w Prezydium Rady Ministrów, Prezydium Rady Ministrów, nr 58-46/1, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 32.

¹¹⁹ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 17 czerwca 1936 r. do Pana Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu, nr GL.64-5/5, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 33.

¹²⁰ R. Hausner, *Zagadnienie zmniejszenia obiegu papierów w urzędach. Uwagi i wnioski*, Warszawa 1937, ss. 115.

¹²¹ Pismo Ministra Skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego z dnia 13 maja 1937 r. do Podsekretarza Stanu i Dyrektorów Departamentów (Biur) w Ministerstwie Skarbu w sprawie powierzenia Romanowi Hausnerowi zbadania biurowości i metod pracy w Ministerstwie Skarbu, L.D.I.7954/Prez/37, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 35.

¹²² Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 25 września 1936 r. do Pana Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu, nr R.Pers.632, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 34.

¹²³ Konwencja niemiecko-polska dotycząca Górnego Śląska, podpisana w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz.U. 1922, nr 44, poz. 371).

¹²⁴ Pismo F. Sławoja-Składkowskiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 listopada 1936 r. w sprawie Konwencji Genewskiej do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr GL.4577/tjn/35, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 22.

¹²⁵ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych do Romana Hausnera z dnia 13 kwietnia 1920 r., nr Pr.3/137, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 6; Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Zygmunta Hübnera z dnia 20 października 1924 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie

minów z zakresu prawa budowlanego¹²⁶. Z ramienia ministerstwa był także członkiem Głównej Rady Statystycznej¹²⁷.

Niezależnie od intensywnej działalności urzędniczej i zaangażowania na rzecz reformy administracji publicznej przez cały okres międzywojnia Hausner prowadził aktywną działalność dydaktyczno-szkoleniową. Na zaproszenie Instytutu Komunalnego w Warszawie wygłosił cykl wykładów nt. „Organizacja administracji rządowej w Polsce”¹²⁸. Znając język niemiecki, prowadził w 1934 r. w Warszawie wykłady dla referendarzy z Prus Wschodnich¹²⁹. Hausner regularnie realizował zajęcia z zakresu prawa administracyjnego na kursach doskonalących dla oficerów korpusu sądowego¹³⁰. Wygłosił cykl prelekcji nt. „Polska dzisiaj” z inicjatywy redakcji kwartalnika „Zrąb”¹³¹. W ramach kursu naukowego dla urzędników Ministerstwa Spraw Zagranicznych miał odczyt nt. „Zasady prawa administracyjnego i organizacji władz i urzędów w Polsce”¹³². Opracował ponadto dla słuchaczy kursu naukowego dla urzędników służby zagranicznej skrypt wykładu pt. *Administracja i prawo administracyjne*, który został rozesłany do placówek zagranicznych¹³³.

Spraw Wewnętrznych, nr Pr.10778, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 8; Pismo (odpis) Podsekretarza Stanu Maurycego Jaroszyńskiego z dnia 12 października 1927 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr OP.1217/27, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 7.

¹²⁶ Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Bronisława Pierackiego z dnia 20 sierpnia 1932 r. do Romana Hausnera Naczelnika Wydziału, nr Pers.23/Rob/15, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 13.

¹²⁷ Pismo Podsekretarza Stanu Bronisława Nakoniecznikowa-Klukowskiego z dnia 27 lipca 1932 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału IV st. sł. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pers.632/17, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 30.

¹²⁸ Pismo Romana Hausnera z dnia 12 lutego 1938 r. do Dyrektora Biura Personalnego, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹²⁹ List Ericha Kocha, Nadprezydenta Prowincji Wschodnio-Pruskiej, do Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu Ministra, Królewiec, dnia 9 października 1934 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 14.

¹³⁰ Por. Pismo generała brygady Józefa Dańca z dnia 22 czerwca 1928 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu IX Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.8877/I/28, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 10; Pismo generała brygady Emila Mecnarowskiego z dnia 21 stycznia 1929 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.732/I/29, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 11; Pismo generała brygady Emila Mecnarowskiego z dnia 5 kwietnia 1929 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.3874/I/29, R.200, wyszkolenie: wykłady z zakresu administracji, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 9.

¹³¹ Pismo sekretarza redakcji [podpis nieczytelny] kwartalnika „Zrąb” z dnia 20 maja 1931 r. do Romana Hausnera, L.Dz. 25/31, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 12.

¹³² Pismo T. Jaśkiewicza w/z. Naczelnika Wydziału z dnia 7 sierpnia 1933 r. w sprawie kursu naukowego dla urzędników MSZ do Romana Hausnera, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Wydział Osobowy, nr W.O.483/2, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 15.

¹³³ Pismo Wiktora Drymmera Dyrektora Departamentu z dnia 5 marca 1936 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr B.Pers.5/3.1936, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 16.

W sferze naukowej, biorąc pod uwagę liczbę publikacji, należy uznać Hausnera za niezwykle płodnego twórcę. Posiadał on szczególną umiejętność łączenia praktycznego aspektu swojej pracy jako urzędnika z tematami podejmowanymi w działalności pisarskiej. Problemy praktyczne związane z organizacją i funkcjonowaniem administracji publicznej, którymi zajmował się w codziennej pracy urzędniczej, inspirowały go intelektualnie i determinowały twórczo.

Dorobek pisarski Hausnera można podzielić na cztery grupy. W pierwszej znajdują się prace o charakterze komentatorsko-opisowym i podręcznikowym. Do tej kategorii należy zaliczyć takie pozycje, jak np. *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych* (Warszawa 1939, ss. 269) czy *Administracja i prawo administracyjne. Wykład wygłoszony na Kursach Naukowych dla urzędników służby zagranicznej* ([b.m.w.] 1935, ss. 67). Drugą grupę publikacji tworzą wydawane przez Hausnera zbiory przepisów, których celem było porządkowanie obowiązującego stanu prawnego z zakresu prawa administracyjnego. Jego opracowania były szczególnie pomocne dla urzędników administracji terytorialnej. Znamiennym przykładem może być *Skorowidz dekretów, ustaw, rozporządzeń i okólników*¹³⁴, w którym Hausner systematyzował obowiązujące przepisy według kryterium działów administracji rządowej, jak również *Skorowidz ustawodawstwa polskiego*¹³⁵ czy zbiory przepisów pt. *Zakres działania władz administracji ogólnej ze szczególnym uwzględnieniem tzw. resortów niespolonych* (cz. I–III)¹³⁶. W skład trzeciej kategorii prac wchodzi autorskie projekty aktów normatywnych opatrzone rozbudowanym komentarzem w formie uzasadnienia. Sztandarowym przykładem są projekty publikowane w ramach „Materiałów Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej”, takie jak *Organizacja administracji rządowej* (t. 6, Warszawa 1932, ss. 165) oraz *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów* (t. 7, Warszawa 1932, ss. 173). Ostatnią grupę publikacji stanowią prace o charakterze naukowym. W tym miejscu należałoby wskazać m.in. takie pozycje¹³⁷, jak *Zmiana Konstytucji a usprawnienie administracji* (Warszawa 1931, ss. 71), *Tryb przygotowywania obowiązujących przepisów* (Warszawa 1932, ss. 39) oraz *Poczynania organizacyjno-oszczędnościowe w Polsce w latach 1918–1934* (Warszawa 1935, ss. 352). Powyższe wyliczenie ma charakter przy-

¹³⁴ *Skorowidz dekretów, ustaw, rozporządzeń i okólników* został opublikowany w pięciu częściach i obejmował stan prawny za lata 1918–1922.

¹³⁵ *Skorowidz ustawodawstwa polskiego* był systematycznie wydawany w Warszawie i obejmował stan prawny obowiązujący od 1 stycznia 1918 r. do 1 stycznia 1937 r. W latach 1925–1937 opublikowano łącznie siedem części tego skorowidza.

¹³⁶ Publikacja została wydana w trzech częściach i obejmowała stan prawny za okres od stycznia 1928 r. do grudnia 1937 r. Prace ukazały się nakładem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie w latach 1935–1938.

¹³⁷ Duża część prac monograficznych Hausnera była wcześniej publikowana w formie artykułów w „Gazecie Administracji i Policji Państwowej”, co autor wyraźnie zaznaczał.

kładowy, nie sposób bowiem omówić w ramach niniejszego artykułu dorobku publikacyjnego Romana Hausnera. Moim celem było jedynie dokonanie pewnej kategoryzacji jego prac i wskazanie najbardziej symptomatycznych obszarów zainteresowań naukowego autora.

Hausner, oprócz działalności publikacyjnej, był też zaangażowany w prace organizacji i stowarzyszeń naukowych. W uznaniu za pracę w dziedzinie organizacji i kierownictwa został wybrany na członka zwyczajnego Instytutu Naukowego Organizacji i Kierownictwa¹³⁸. Był również Prezesem Stołecznego Koła Stowarzyszenia Prawników Administracyjnych Rzeczypospolitej Polskiej¹³⁹, w którego działalność angażował się zarówno organizacyjnie, jak i merytorycznie, niejednokrotnie zabierając głos jako prelegent¹⁴⁰. W 1928 r. został zastępcą przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego „Gazety Administracji i Policji Państwowej”¹⁴¹, natomiast w 1937 r. objął funkcję przewodniczącego redakcji tego czasopisma, ale już ze zmienionym tytułem „Gazeta Administracji”¹⁴². Jako przedstawiciel „Gazety” został członkiem Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴³.

Roman Hausner brał udział w znaczących krajowych i międzynarodowych sympozjach naukowych z zakresu prawa administracyjnego. W pierwszym wypadku należy wskazać jego uczestnictwo jako referenta i sprawozdawcy Sekcji Prawa Administracyjnego w III Zjeździe Prawników Polskich (Katowice–Kraków, 5–8 listopada 1936 r.). Warto nadmienić, że pełnił tę ostatnią funkcję wspólnie z prof. Tadeuszem Bigo, co może świadczyć o tym, że cieszył się pewną estymą również w środowisku naukowym¹⁴⁴. Ponadto przygotował

¹³⁸ Pismo Wacława Milewskiego Wicedyrektora Instytutu Naukowego Organizacji i Kierownictwa z dnia 21 kwietnia 1934 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Instytut Naukowy Organizacji i Kierownictwa, znak 02, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 31.

¹³⁹ Pismo Romana Hausnera z dnia 30 stycznia 1937 r. do Dyrektora Biura Personalnego, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁴⁰ Zaproszenie z dnia 3 lutego 1937 r. na zebranie dyskusyjne członków Stołecznego Koła Stowarzyszenia Prawników Administracyjnych, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 5.

¹⁴¹ Okólnik nr 199 z 23 października 1928 r. (OL. 1258/1/28) w sprawie Gazety Administracji i Policji Państwowej do PP. Wojewodów, Komisarza Rządu na m.st. Warszawę, Dowódcy K.O.P., Dyrektora Głównego Urzędu Statystycznego, Głównego Komendanta Policji Państwowej, Dyrektorów Departamentów oraz Naczelników Samodzielnych Wydziałów Aprowizacyjnego i Wojskowego (Dz.Urz. MSW 1928, nr 7, poz. 21).

¹⁴² Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 stycznia 1937 r. w sprawie ustalenia składu Komitetu Redakcyjnego Gazety Administracji, nr GL. 79-4 (Dz.Urz. MSW 1937, nr 1, poz. 1); R. Hausner, *Pierwsze dwudziestolecie...*, s. 147.

¹⁴³ Pismo Emila Stanisława Rappaporta, Członka Prezydium, Sekretarza Generalnego, z dnia 25 stycznia 1929 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej, nr 17/29, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 18.

¹⁴⁴ „Dyrektor Hausner i ja otrzymaliśmy z końcem września od komitetu organizacyjnego polecenie przygotowania zagajenia dyskusji. W wykonaniu tego mandatu złożyliśmy komitetowi dwa referaty [...]. Spośród tych szczególnych problemów zwróciłem uwagę uczestników Sekcji przede

prelekcję pt. „Wytyczne dla pojęcia i klasyfikacji samorządu w Konstytucji r. 1935”, w której podjął głównie polemikę z tezami referatu prof. Tadeusza Hilarowicza (1887–1958)¹⁴⁵. Na szczególną uwagę zasługuje też zaproszenie Hausnera, wystosowane przez Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Trybunału Kompetencyjnego Jana Kopczyńskiego (1876–1939), do udziału w pracach Komitetu Organizacyjnego VI Międzynarodowego Kongresu Nauk Administracyjnych, który po raz pierwszy miał obradować w Polsce¹⁴⁶. Kongres odbył się w dniach 9–16 lipca 1936 r. w Warszawie. Hausner wziął czynny udział w pracach wszystkich trzech sekcji Kongresu, które dotyczyły odpowiednio: gwarancji praw obywateli w postępowaniu przed władzami administracyjnymi i w sądownictwie administracyjnym, racjonalizacji administracji i przedsiębiorstw publicznych oraz organizacji władz¹⁴⁷. Do każdej z tych trzech sekcji przygotował referat na temat: gwarancji konstytucyjnych odnośnie do sekcji I, racjonalizacji prac legislacyjnych w przypadku sekcji II oraz zagadnienia rządu w Konstytucji kwietniowej dla sekcji III¹⁴⁸.

Roman Hausner był kilkakrotnie odznaczony. Był Kawalerem Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski¹⁴⁹; otrzymał Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski za zasługi na polu administracji państwowej¹⁵⁰ oraz Błękitny Medal

wszystkim na te, które są przedmiotem referatu p. dyrektora Hausnera oraz też projektowanych przez p. doc. Zimmermanna. P. dyr. Hausner przesłał, poza referatem (drukowanym), poświęconym problemom samorządowym, uwagi zawierające wyliczenie kwestii oraz krótkie omówienie tzw. dekretów organizacyjnych” – T. Bigo, *Sprawozdanie dr Tadeusza Bigo, prof. U.J.K., z dyskusji nad wytycznymi dla prawa administracyjnego w Konstytucji*, [w:] *Pamiętnik III-go Zjazdu Prawników Polskich: Katowice–Kraków 5–8 XI 1936*, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych R.P., cz. 2, Warszawa 1938, s. 36, 38. Por. także: Pismo okólne nr 4 z dnia 30 maja 1936 r. Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁴⁵ R. Hausner, *Wytyczne dla pojęcia i klasyfikacji samorządu w Konstytucji r. 1935*, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych R.P., Warszawa 1936, s. 3 i n.

¹⁴⁶ Pismo Jana Kopczyńskiego Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Trybunału Kompetencyjnego, Wiceprezesa Instytutu z dnia 4 października 1934 r. do Pana Hausnera Romana Dyrektora Departamentu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Grupy Polskiej w Międzynarodowym Instytucie Nauk Administracyjnych, AAN, MSW, sygn. II 1662; Pismo M. Jaroszyńskiego Przewodniczącego Sekcji II Racjonalizacji Administracji z [brak daty dziennej] maja 1935 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Międzynarodowy Instytut Nauk Administracyjnych, Sekcja Polska, AAN, MSW, sygn. II 1662, k. 3.

¹⁴⁷ *Referaty, VI Międzynarodowy Kongres Nauk Administracyjnych w Warszawie (9–16 lipca 1936)*, Międzynarodowy Instytut Nauk Administracyjnych, Sekcja Polska, Warszawa 1936 (druk ulotny), s. 5–7.

¹⁴⁸ Załącznik do pisma Romana Hausnera z dnia 25 listopada 1937 r. do Dyrektora Biura Personalnego, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁴⁹ *Order Odrodzenia Polski. Trzechlecie pierwszej Kapituły 1921–1924*, Rzeczpospolita Polska Prezydium Rady Ministrów, Warszawa 1926, s. 24.

¹⁵⁰ M.P. 1932, nr 259, poz. 295.

za Długoletnią Służbę¹⁵¹, Srebrny Medal za Długoletnią Służbę¹⁵² i Złoty Krzyż Zasługi za pracę w służbie państwowej¹⁵³.

Starając się nakreślić postać Hausnera nie tylko jako urzędnika i autora licznych prac, lecz także jako człowieka, warto posłużyć się słowami osób, którzy go znali i z którymi przez wiele lat współpracował. Wśród określeń, które pokazują ważne cechy jego osobowości, na pierwszy plan wysuwają się następujące stwierdzenia: „wysokie poczucie obowiązku”, „obdarzony wybitnymi zdolnościami”, „umysł żywy i przenikliwy”, „niepowszedni talent organizacyjny”, „niepowszednia gorliwość” i „sumienność w pracy”¹⁵⁴. Wydaje się, że wymienione wyżej określenia wraz z powołanymi w niniejszym artykule faktami z biografii Hausnera dopełniają obraz człowieka, urzędnika i twórcy, który przez całe życie konsekwentnie i do końca starał się wypełniać słowa przysięgi urzędniczej¹⁵⁵.

Po wybuchu wojny Hausner przebywał w Związku Radzieckim. W 1941 r. był delegatem ambasady polskiej przy sztabie armii w ZSRR. Następnie ewakuował się wraz z armią gen. Władysława Andersa do Iranu. W czasie wojny był stale zaangażowany organizacyjnie i pisarsko w sprawy polskie; współredagował czasopismo polskiej armii „Orzeł Biały”¹⁵⁶. Brał też udział w działalności Zespołu Pracy nad Odbudową Polski, m.in. 6 października 1942 r. wygłosił referat pt. „Administracja w nowej Polsce”¹⁵⁷.

Ostatecznie Hausner podjął działalność na rzecz rządu polskiego na uchodźstwie. Prezydent Raczkiewicz rekomendował go Wacławowi Komarnickiemu, który pełnił funkcję ministra sprawiedliwości w rządzie Władysława Sikorskiego, jako „wybitnego znawcę prawa administracyjnego” i kandydata do utworzo-

¹⁵¹ Dyplom, Brązowy Medal za Długoletnią Służbę, Hausnerowi Romanowi Henrykowi Dyrektorowi Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Minister Spraw Wewnętrznych F. Sławoj-Składkowski, Warszawa, dnia 16 maja 1938 r., nr Pers.832/MDS/20, AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁵² Dyplom, Srebrny Medal za Długoletnią Służbę, Hausnerowi Romanowi Dyrektorowi Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Minister Spraw Wewnętrznych F. Sławoj-Składkowski, Warszawa, dnia 4 lutego 1939 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁵³ M.P. 1937, nr 260, poz. 411, s. 7.

¹⁵⁴ Wniosek z dnia 28 sierpnia 1919 r. w sprawie nominacji Romana Hausnera...; Wniosek na Radę Ministrów w przedmiocie nadania Romanowi Hausnerowi Naczelnikowi Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych odznak Kawalera Krzyża Oficerskiego orderu „Odrodzenia Polski”, Warszawa, dnia 20 listopada 1923 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji.

¹⁵⁵ Protokół z przysięgi służbowej Romana Hausnera z dnia 30 grudnia 1919 r., AAN, MSW, sygn. II 1662, brak paginacji. Ostatnia notatka Hausnera, sporządzona na dzień przed wybuchem wojny, jest tego potwierdzeniem. Wskazuje między innymi, że autor pracował nad nowym statutem ministerstwa i planował dalsze reformy administracji publicznej. Por. R. Hausner, Notatka 108 do Pana Podsekretarza Stanu, Warszawa, dnia 31 sierpnia 1939 r., AAN, MSW, sygn. I 828, k. 213.

¹⁵⁶ E. Muszalski, *op. cit.*, s. 317.

¹⁵⁷ J. Pietrzak, *Zespół pracy nad odbudową Polski (1942–1945). Z dziejów polskiego uchodźstwa wojennego w Iranie*, „Imponderabilia. Biuletyn Piłsudczykowski” 2011, nr 3, s. 138.

nej Rady Prawniczej¹⁵⁸. W dniu 1 czerwca 1943 r. Hausner został zatrudniony jako radca prawny w Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Władysława Raczkiewicza¹⁵⁹, stając się jednym z jego najbliższych współpracowników¹⁶⁰. Autor był nadal aktywny twórczo. W 1946 r. opublikował w języku angielskim w ramach Stowarzyszenia Prawników Polskich w Wielkiej Brytanii pracę pt. *Legal Aspects of the Present Situation in Poland*¹⁶¹. Zmarł 10 marca 1947 r. w szpitalu St. George w Londynie na skutek obrażeń odniesionych podczas wypadku samochodowego¹⁶².

Roman Hausner równolegle prowadził swoją działalność urzędniczą i publikacyjną. Starał się łączyć praktyczny aspekt swojej pracy w charakterze urzędnika z problematyką działalności twórczej. Zagadnienia praktyczne inspirowały go intelektualnie i były bodźcem dla pracy pisarskiej. W pewnym zakresie jego dorobek ma charakter opisowo-komentatorski, co zresztą było znamienne dla nauki prawa administracyjnego okresu międzywojnia, która musiała w pierwszym rzędzie rozwiązywać problemy praktyczne¹⁶³. Uważam jednak, że Hausner jako płodny twórca przedstawił także szereg ważnych i inspirujących tez w dziedzinie ustrojowego prawa administracyjnego, których egzemplifikacją były nie tylko publikacje, lecz także przygotowywane przez niego projekty aktów normatywnych. Niezależnie od faktu, że Roman Hausner był w większym stopniu wybitnym prawnikiem i urzędnikiem „reformatorem” niż uczonym, należy go uznać za znaczącą postać międzywojennej doktryny prawa administracyjnego.

¹⁵⁸ *Dzienniki czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, t. 1: 1939–1942, oprac. J. Piotrowski, Wrocław 2004, s. 516.

¹⁵⁹ R. Hausner, Umowa o pracę, Sprawy personalne Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, sygn. A.48.Z.II.5, nr dok. 18, za: *Dzienniki czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, t. 2: 1943–1947, oprac. J. Piotrowski, Wrocław 2004, s. 76.

¹⁶⁰ *Ibidem*, s. 301, 353, 374, 420, 440, 468, 494, 585–586.

¹⁶¹ R. Hausner, *Legal Aspects of the Present Situation in Poland*, London 1946, ss. 27.

¹⁶² Roman Hausner został potrącony przez samochód około godz. 11.00 przy Sloane Street (róg Cadogan Square) w Londynie. Zmarł w szpitalu, nie odzyskawszy przytomności. Por. *Dzienniki czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, t. 2, s. 624.

¹⁶³ Por. J. Malec, *Studia z dziejów administracji nowożytnej*, Kraków 2003, s. 68 i n.

BIBLIOGRAFIA

Archiwa

- I. Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych:
 - Akt małżeństwa (odpis) zawartego w dniu 4 października 1913 r. w Kosowie pomiędzy Romanem Hausnerem, synem Henryka Hausnera i Kamili z domu Flunt, oraz Anną Marią Korpińską, córką Mariana Korpińskiego i Jadwigi z domu Langie, sygn. II 1662,
 - Akta personalne Romana Hausnera, sygn. II 1662,
 - Dyplom, Brązowy Medal za Długoletnią Służbę, Hausnerowi Romanowi Henrykowi Dyrektorowi Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Minister Spraw Wewnętrznych F. Sławoj-Składkowski, Warszawa, dnia 16 maja 1938 r., nr Pers.832/MDS/20, sygn. II 1662,
 - Dyplom, Srebrny Medal za Długoletnią Służbę, Hausnerowi Romanowi Dyrektorowi Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Minister Spraw Wewnętrznych F. Sławoj-Składkowski, Warszawa, dnia 4 lutego 1939 r., sygn. II 1662,
 - Legitymacja urzędnicza nr 556 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 4 lipca 1924 r., sygn. II 1662,
 - Legitymacja urzędnicza nr 154 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 13 sierpnia 1927 r., sygn. II 1662,
 - Legitymacja urzędnicza nr 496 dla Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału IV st. sł. w Ministerstwie, Warszawa, dnia 18 stycznia 1932 r., sygn. II 1662,
 - Legitymacja urzędnicza nr 577 dla Romana Hausnera, Szefa Gabinetu Ministra, Dyrektora Departamentu IV st. sł. w Ministerstwie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa, dnia 16 czerwca 1933 r., sygn. II 1662,
 - List Ericha Kocha, Nadprezydenta Prowincji Wschodnio-Pruskiej, do Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu Ministra, Królewiec, dnia 9 października 1934 r., sygn. II 1662,
 - List Romana Hausnera do Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 27 lutego 1939 r., sygn. II 1662,
 - Metryka chrztu Romana Henryka Hausnera, odpis z Księgi metrykalnej parafii Matki Boskiej Śnieżnej we Lwowie, t. X, s. 544, sygn. II 1662,
 - Notatka z dnia 26 sierpnia 1919 r. na piśmie Naczelnika Wydziału XXI Adolfa Rappé z dnia 28 lipca 1919 r. do Stanisława Kasznicy, sygn. II 1662,
 - Notatki Romana Hausnera dla podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, sygn. I 828,
 - Oświadczenie Romana Hausnera złożone w Biurze Personalnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, sygn. II 1662,
 - Pismo (odpis) z dnia 3 stycznia 1908 r. Marszałka Krajowego Stanisława Badeniego i członka Wydziału Krajowego Stanisława Dąbskiego do Pana Romana Hausnera, praktykanta conceptowego C.K. Namiestnictwa we Lwowie, Wydział Krajowy, pismo nr L.1481, sygn. II 1662,
 - Pismo (odpis) z dnia 14 czerwca 1908 r. Włodzimierza Łosia w imieniu Prezydium Namiestnictwa we Lwowie do Pana Romana Hausnera, praktykanta conceptowego Namiestnictwa we Lwowie, Prezydium Namiestnictwa we Lwowie, pismo nr L.9108, sygn. II 1662,
 - Pismo (odręczne) Naczelnika Wydziału XXI Adolfa Rappé z dnia 28 lipca 1919 r. do Stanisława Kasznicy, sygn. II 1662,
 - Pismo (odpis) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 2 września 1919 r. do Wydziału Krajowego we Lwowie w sprawie zaangażowania P. Romana Hausnera na służbie w Ministerstwie, OP/6400/1, sygn. II 1662,
 - Pismo Wydziału Krajowego z dnia 12 września 1919 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, LW:37368, sygn. II 1662,
 - Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych do Romana Hausnera z dnia 13 kwietnia 1920 r., nr Pr.3/137, sygn. II 1662,

- Pismo Szefa Sekcji Ogólnej z dnia 21 lipca 1920 r. do Pana Romana Hausnera, Rady Ministerialnego, nr OP.3026/5, sygn. II 1662,
- Pismo Szefa Sekcji II Konstantego Lenca z dnia 5 sierpnia 1920 r. do Wydziału O.P., sygn. II 1662,
- Pismo (poufne) Podsekretarza Stanu Juliusza Dunikowskiego z dnia 11 kwietnia 1922 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, L.dz. Pr.1072/p, sygn. II 1662,
- Pismo Dyrektora Departamentu II Konstantego Lenca z dnia 17 czerwca 1922 r. do Romana Hausnera, urzędnika V-go stopnia służbowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr AO.2130 do nr-u 4230, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Zygmunta Hübnera z dnia 20 października 1924 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pr.10778, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Władysława Raczkiewicza z dnia 15 marca 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pr.2206, sygn. II 1662,
- Pismo (odpis) Ministra Spraw Wewnętrznych Władysława Raczkiewicza z dnia 15 marca 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pr.2206, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Sprawiedliwości Wacława Makowskiego z dnia 29 września 1926 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, L.II.0.10249/26, sygn. II 1662,
- Pismo Przewodniczącego Komisji Walerego Romana z dnia 30 sierpnia 1927 r. do Pana Ministra Spraw Wewnętrznych, OL.2204/7, sygn. I 676,
- Pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 21 września 1927 r. w sprawie Komisji wniosków ustawodawczych, nr OL.2851/27, sygn. I 676,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 22 września 1927 r. do P.P. Dyrektorów Departamentów, Naczelnika Wydziału Wojskowego i Naczelników Wydziałów, nr OL.2851/27, sygn. I 676,
- Pismo (odpis) Podsekretarza Stanu Maurycego Jaroszyńskiego z dnia 12 października 1927 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr OP.1217/27, sygn. II 1662,
- Pismo generała brygady Józefa Dańca z dnia 22 czerwca 1928 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu IX Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.8877/I/28, sygn. II 1662,
- Pismo generała brygady Emila Mecnarowskiego z dnia 21 stycznia 1929 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.732/I/29, sygn. II 1662,
- Pismo Emila Stanisława Rappaporta, Członka Prezydium, Sekretarza Generalnego, z dnia 25 stycznia 1929 r. do Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej, nr 17/29, sygn. II 1662,
- Pismo generała brygady Emila Mecnarowskiego z dnia 5 kwietnia 1929 r. do Romana Hausnera, Szef Departamentu Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Naczelny Prokurator Wojskowy, L.3874/I/29, R.200, wyszkolenie: wykłady z zakresu administracji, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 5 czerwca 1929 r. do Pana Naczelnika Wydziału Romana Hausnera, członka Komitetu Wniosków Ustawodawczych, nr OL.2245/2, sygn. II 1662,
- Pismo Walerego Romana Przewodniczącego Komisji dla ustalenia zakresu działania Komisarjatu Rządu i Magistratu m.st. Warszawy z dnia 11 lipca 1930 r. do Romana Hausnera, Komisarjat Rządu m.st. Warszawy, sygn. II 1662,

- Pismo sekretarza redakcji [podpis nieczytelny] kwartalnika „Zrąb” z dnia 20 maja 1931 r. do Romana Hausnera, L.Dz. 25/31, sygn. II 1662,
- Pismo Przewodniczącego Komisji M. Jaroszyńskiego z dnia 2 grudnia 1931 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, L.15959/VI, sygn. II 1662,
- Pismo Przewodniczącego Komisji M. Jaroszyńskiego z dnia 10 czerwca 1932 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, nr 37-20/1, sygn. II 1662,
- Pismo Podsekretarza Stanu Bronisława Nakoniecznikowa-Klukowskiego z dnia 27 lipca 1932 r. do Pana Romana Hausnera, Naczelnika Wydziału IV st. sł. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr Pers.632/17, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Bronisława Pierackiego z dnia 20 sierpnia 1932 r. do Romana Hausnera Naczelnika Wydziału, nr Pers.23/Rob/15, sygn. II 1662,
- Pismo Walerego Romana Przewodniczącego Sekcji do spraw podziału administracyjnego Państwa z dnia 19 listopada 1932 r. do Pana Józefa Drawicza Rady Ministerialnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Prezydium Rady Ministrów, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej, nr 37-1/12, sygn. II 1662,
- Pismo Bronisława Pierackiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 stycznia 1933 r. do Romana Hausnera, nr Pers/H-14/4, sygn. II 1662,
- Pismo T. Jaśkiewicza w/z. Naczelnika Wydziału z dnia 7 sierpnia 1933 r. w sprawie kursu naukowego dla urzędników MSZ do Romana Hausnera, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Wydział Osobowy, nr W.O.483/2, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych Bronisława Pierackiego z dnia 30 października 1933 r. do Pana Romana Hausnera Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, nr GL.50-18/3, sygn. II 1662,
- Pismo Bronisława Pierackiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 stycznia 1934 r. do Romana Hausnera, nr Pers/H-14/8, sygn. II 1662,
- Pismo Wacława Milewskiego Wicedyrektora Instytutu Naukowego Organizacji i Kierownictwa z dnia 21 kwietnia 1934 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Instytut Naukowy Organizacji i Kierownictwa, znak 02, sygn. II 1662,
- Pismo Jana Kopczyńskiego Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Trybunału Kompetencyjnego, Wiceprezesa Instytutu z dnia 4 października 1934 r. do Pana Hausnera Romana Dyrektora Departamentu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Prezydium Grupy Polskiej w Międzynarodowym Instytucie Nauk Administracyjnych, sygn. II 1662,
- Pismo M. Jaroszyńskiego Przewodniczącego Sekcji II Racjonalizacji Administracji z [brak daty dziennej] maja 1935 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Międzynarodowy Instytut Nauk Administracyjnych, Sekcja Polska, sygn. II 1662,
- Pismo Podsekretarza Stanu Wacława Grzybowskiego z dnia 4 grudnia 1935 r. do P.P. Dyrektorów Biur, Naczelników Wydziałów w Prezydium Rady Ministrów, Prezydium Rady Ministrów, nr 58-46/1, sygn. II 1662,
- Pismo Wiktora Drymmera Dyrektora Departamentu z dnia 5 marca 1936 r. do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu Ministra w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr B.Pers.5/3.1936, sygn. II 1662,
- Pismo okólne nr 4 z dnia 30 maja 1936 r. Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 17 czerwca 1936 r. do Pana Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu, nr GL.64-5/5, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Spraw Wewnętrznych F. Sławoja-Składkowskiego z dnia 25 września 1936 r. do Pana Romana Hausnera, Dyrektora Gabinetu, nr R.Pers.632, sygn. II 1662,

- Pismo F. Sławoja-Składkowskiego Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 listopada 1936 r. w sprawie Konwencji Genewskiej do Romana Hausnera Dyrektora Gabinetu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, nr GL.4577/tjn/35, sygn. II 1662,
- Pismo Romana Hausnera z dnia 30 stycznia 1937 r. do Dyrektora Biura Personalnego, sygn. II 1662,
- Pismo Ministra Skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego z dnia 13 maja 1937 r. do Podsekretarza Stanu i Dyrektorów Departamentów (Biur) w Ministerstwie Skarbu w sprawie powierzenia Romanowi Hausnerowi zbadania biurowości i metod pracy w Ministerstwie Skarbu, L.D.I.7954/Prez/37, sygn. II 1662,
- Pismo Romana Hausnera z dnia 12 lutego 1938 r. do Dyrektora Biura Personalnego, sygn. II 1662,
- Podanie Romana Hausnera z dnia 19 lipca 1920 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie udzielenia urlopu celem wstąpienia w szeregi armii, nr OP.3026/5, sygn. II 1662,
- Poświadczenie Naczelnika Wydziału z dnia 12 grudnia 1927 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, OL 9196/S-27, sygn. II 1662,
- Projekt Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia ... 1927 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej, sygn. I 5,
- Protokół z przysięgi służbowej Romana Hausnera z dnia 30 grudnia 1919 r., sygn. II 1662,
- Protokół posiedzenia Komisji Weryfikacyjnej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Warszawie w dniu 14 grudnia 1920 r. w sprawie zaliczenia poprzedniej służby administracyjnej i samorządowej w państwie austriackim do wysługi lat Romanowi Hausnerowi, radcy ministerialnemu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, w składzie: Dr Stefan Dobrowolski (przewodniczący, Szef Sekcji), Konstanty Lenc (Szef Sekcji), Stefan Dobrowolski (Naczelnik Wydziału), Bolesław Kozłowski (Naczelnik Wydziału), Stanisław Nowak (Delegat Skarbu, starszy referent), Stanisław Pogorzelski (Protokolant, referent), Czesław Pawlikowski (Referent, radca ministerialny), sygn. II 1662,
- Protokół III posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 10 lipca 1926 r., sygn. akt I 1,
- Protokół IV posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 15 lipca 1926 r., sygn. akt I 1,
- Protokół V posiedzenia Komisji dla reorganizacji administracji z dnia 20 lipca 1926 r., sygn. akt I 1,
- Przyrzeczenie służbowe Romana Hausnera, Warszawa, dnia 27 października 1919 r., sygn. II 1662,
- R. Hausner, Notatka 108 do Pana Podsekretarza Stanu, Warszawa, dnia 31 sierpnia 1939 r., sygn. I 828,
- R. Hausner, Spis ważniejszych prac ogłoszonych drukiem (uwaga), sygn. II 1662,
- R. Hausner, Uwaga do protokołu posiedzeń Komisji dla reformy administracji, odbytych w dniach 14, 15, 16 i 17 lutego 1923 r. w Prezydium Rady Ministrów, sygn. II 1662,
- R. Hausner, Życiorys (napisany odręcznie), sygn. II 1662,
- Referat P. Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych R. Hausnera, wygłoszony na posiedzeniu Sekcji dla spraw dekoncentracji przy Komisji dla usprawnienia administracji publicznej w dniu 14 grudnia 1928 r., Załącznik do Protokołu nr 1 posiedzenia sekcji dla spraw dekoncentracji z dnia 14 grudnia 1928 r., sygn. I 759,
- Regulamin Komisji dla usunięcia rozbieżności w ustawodawstwie obowiązującym na Ziemiach Wschodnich (w skrócie: Komisji wniosków ustawodawczych dla Ziemi Wschodnich) ustanowionej przy Prezese Rady Ministrów uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1924 r., sygn. I 676,
- Wniosek Prezesa Rady Ministrów w sprawie utworzenia „Komisji studiów nad usprawnieniem administracji publicznej”, sygn. I 759,

- Wniosek z dnia 28 sierpnia 1919 r. w sprawie nominacji Romana Hausnera na starszego referenta Wydziału Organizacyjnego M.S.W., Wydział Prezydialny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, nr AO-9208/1, sygn. II 1662,
 - Wniosek Stanisława Kasznicy Szefa Sekcji II o nominację starszego referenta Romana Hausnera – Radcą ministerialnym w Vb kategorii płacy z dnia 28 grudnia 1919 r., OP-7281/1, sygn. II 1662,
 - Wniosek na Radę Ministrów w przedmiocie nadania Romanowi Hausnerowi Naczelnikowi Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych odznak Kawalera Krzyża Oficerskiego orderu „Odrodzenia Polski”, Warszawa, dnia 20 listopada 1923 r., sygn. II 1662,
 - Załącznik do pisma Romana Hausnera z dnia 25 listopada 1937 r. do Dyrektora Biura Personalnego, sygn. II 1662,
 - Zaproszenie z dnia 3 lutego 1937 r. na zebranie dyskusyjne członków Stołecznego Koła Stowarzyszenia Prawników Administracyjnych, sygn. II 1662,
 - Zarządzenie Prezydialne z dnia 16 lipca 1926 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, nr Pr.6681, sygn. II 1662,
 - Zaświadczenie wydane w dniu 5 listopada 1920 r. przez Prezydium Dyrekcji Skarbu we Lwowie, L:13.064/pr, sygn. II 1662,
 - Zaświadczenie wystawione na podstawie książeczki wojskowej 183/XIII, wydanej przez P.K.U. Warszawa – Miasto nr 2 dnia 16 kwietnia 1923 r., sygn. II 1662,
 - Życiorys Romana Hausnera Naczelnika Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Załącznik do wniosku na Radę Ministrów w przedmiocie nadania Romanowi Hausnerowi Naczelnikowi Wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych odznak Kawalera Krzyża Oficerskiego orderu „Odrodzenia Polski”, sygn. II 1662.
2. Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów:
- Protokół z posiedzeń Komisji dla reformy administracji, odbytych w dniach 14, 15, 16 i 17 marca 1923 r. w Prezydium Rady Ministrów, sygn. I 23.

Literatura

- Aker J., Berezowski C., Krajewski L., Hausner R., *Zasady techniki ustawodawczej (4 referaty)*, Warszawa 1934.
- Bigo T., *Sprawozdanie dr Tadeusza Bigo, prof. U.J.K., z dyskusji nad wytycznymi dla prawa administracyjnego w Konstytucji*, [w:] *Pamiętnik III-go Zjazdu Prawników Polskich: Katowice–Kraków 5–8 XI 1936*, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych R.P., cz. 2, Warszawa 1938.
- Bobrzyński M., Kasznica S., Smólski S., *Projekt reorganizacji administracji państwowej*, [w:] W.L. Jaworski, *Projekt konstytucji*, Kraków 1928.
- Bobrzyński M., Kasznica S., Smólski S., *Zagadnienie reformy administracji. Sprawozdanie Komisji powołanej przez P. Prezesa Rady Ministrów do opracowania projektu reorganizacji administracji państwowej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1926, nr 10.
- Boczar J. ks., Hausner A. ks. dr, Wójcik F. ks., *Dzieje biblijne. Książka pomocnicza dla II klasy szkoły powszechnej*, Lwów 1938.
- Brzozowski J., *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 3.
- Dubiel K., *Komisja Wniosków Ustawodawczych*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 20.
- Dzienniki czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, t. 1: 1939–1942, oprac. J. Piotrowski, Wrocław 2004.
- Dzienniki czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, t. 2: 1943–1947, oprac. J. Piotrowski, Wrocław 2004.
- Gałędek M., *Administracja państwowa w konstytucji kwietniowej*, „Imponderabilia. Biuletyn Piśmudczykowski” 2012, nr 4.

- Gałędek M., *Rozporządzenie Prezydenta RP z 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej – przełom w budowie ustroju administracyjnego państwa polskiego doby międzywojennej*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2011, nr 11.3.
- Hausner A. ks. dr, Wójcik F. ks., *Szkice katechez dla I-szej klasy szkół powszechnych wraz z rozkładem materiału nauczania w klasach I-szej i II-giej szkół powszechnych. Podręcznik dla uczącego*, Lwów 1938.
- Hausner R., „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 1.
- Hausner R., *Legal Aspects of the Present Situation in Poland*, London 1946.
- Hausner R., *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych*, Warszawa 1939.
- Hausner R., *Prace nad wydawnictwem Zbioru Praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 23.
- Hausner R., *Przekroczenie granic odrębnych okręgów prawnych w projekcie nowego podziału administracyjnego*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1933, nr 5.
- Hausner R., *Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów*, Warszawa 1933, Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza”, str. 166, rec.: L., „Głos Prawa” 1933, nr 9.
- Hausner R., *Rozporządzenie o stanowisku wojewodów i starostów jako przedstawicieli Rządu*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 18.
- Hausner R., *Skorowidz Ustawodawstwa Polskiego (wraz ze skorowidzem ustawodawstwa śląskiego)*, Część V, za czas od 1 stycznia 1931 do 1 stycznia 1933, Warszawa, nakład własny, str. 309, rec.: L., „Głos Prawa” 1933, nr 9.
- Hausner R., *Tezy do ustawy o podziale Państwa Polskiego dla celów administracyjnych*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1933, nr 6.
- Hausner R., *W sprawie „Zbioru Praw”*, „Biuletyn Urzędniczy” 1929, nr 11–12.
- Hausner R., *Wytyczne dla pojęcia i klasyfikacji samorządu w Konstytucji r. 1935*, Stała Delegacja Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych R.P., Warszawa 1936.
- Hausner R., *Zagadnienie Zbioru Praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 16.
- Hausner R., *Zagadnienie zmniejszenia obiegu papierów w urzędach. Uwagi i wnioski*, Warszawa 1937.
- Hausner R., *Zasady Techniki Legislacyjnej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1934, nr 4–6.
- Hausner R., *Zmiana Konstytucji a usprawnienie administracji*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 8.
- Jaroszyński M., *Wstęp*, [w:] *Organizacja administracji rządowej. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932.
- Konwencja niemiecko-polska dotycząca Górnego Śląska, podpisana w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz.U. 1922, nr 44, poz. 371).
- Kostrubiec J., *Ustrój administracji terytorialnej w świetle pierwszych projektów polskiej doktryny prawniczej u progu odrodzonej Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2016.25.3.443>.
- Kozyra W., *Kazimierz Młodzianowski – pierwszy piłsudczykowski minister spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej (15 V – 2 X 1926 r.)*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2011, nr 14.
- Kozyra W., *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009.
- Kronika. Z Towarzystwa Prawniczego we Lwowie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV.
- Ławnikowicz G., *Między koniecznością państwa a pochwałą autorytaryzmu. Koncepcja państwa społecznego Waława Makowskiego*, Lublin 2014.
- Makowski W., *O Radzie Prawniczej kilka uwag*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1927, nr 2.
- Małec J., *Studia z dziejów administracji nowożytnej*, Kraków 2003.

- Małecki M., *Wydział Krajowy sejm u galicyjskiego. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne*, Kraków 2014.
- Muszalski E., *Roman Hausner (1883–1947)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, red. K. Lepszy, t. 9, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960.
- O organizacji władz administracyjnych (Opinia Polskiego Towarzystwa Prawniczego we Lwowie)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV.
- Okólnik (295 i 351) Ministra Spraw Wewnętrznych do Szefów Sekcji, Naczelników Wydziałów i wszystkich Urzędników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie podziału czynności w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (Dz.Ur. MSW 1919, nr 37, poz. 484).
- Okólnik nr 199 z 23 października 1928 r. (OL. 1258/1/28) w sprawie Gazety Administracji i Policji Państwowej do PP. Wojewodów, Komisarza Rządu na m.st. Warszawę, Dowódcy K.O.P., Dyrektora Głównego Urzędu Statystycznego, Głównego Komendanta Policji Państwowej, Dyrektorów Departamentów oraz Naczelników Samodzielnych Wydziałów Aprowizacyjnego i Wojskowego (Dz.Ur. MSW 1928, nr 7, poz. 21).
- Order Odrodzenia Polski. Trzechlecie pierwszej Kapituły 1921–1924*, Rzeczpospolita Polska Prezydium Rady Ministrów, Warszawa 1926.
- Organizacja administracji rządowej. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932.
- Pietrzak J., *Zespół pracy nad odbudową Polski (1942–1945). Z dziejów polskiego uchodźstwa wojennego w Iranie*, „Imponderabilia. Biuletyn Piłsudczykowski” 2011, nr 3.
- Podział administracyjny państwa. Wnioski komisji*, Warszawa 1931.
- Projekt organizacji władz administracyjnych w Polsce opracowany przez sekcję administracyjną Towarzystwa Prawniczego we Lwowie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1919, R. XLIV.
- Protokół konferencji w sprawie kodyfikacji obowiązującego prawa, zwołanej z inicjatywy Prezydium Komisji w dniu 8 lipca r. 1929 w sali konferencyjnej Komisji – Pałac Rady Ministrów*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 16.
- Przemówienie Posła Juliusza Dudzińskiego, Sprawozdanie stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 11. posiedzenia w dniu 16 lutego 1939 r.
- Przemówienie Wicemarszałka Sejmu Wacława Długosza, Sprawozdanie stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 11. posiedzenia w dniu 16 lutego 1939 r.
- Przygodzki J., *Przyczynki do problematyki dekoncentracji w pracach komisji dla usprawnienia administracji publicznej w II Rzeczypospolitej*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2009, nr 12.
- Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932.
- Przygotowywanie i ogłaszanie obowiązujących przepisów. Projekt*, oprac. R. Hausner, Warszawa 1932, rec.: L. Adam, „Przegląd Prawa i Administracji” 1933, R. LVIII.
- Redzik A., *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II Wojny Światowej – wybrane zagadnienia*, [w:] *Prace Komisji Historii Nauki PAU*, red. A. Pelczar, t. 10, Kraków 2010.
- Referaty, VI Międzynarodowy Kongres Nauk Administracyjnych w Warszawie (9–16 lipca 1936)*, Międzynarodowy Instytut Nauk Administracyjnych, Sekcja Polska, Warszawa 1936 (druk ulotny).
- Reiss W., *Zarys prawa administracyjnego*, t. 1, Wilno 1930.
- Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 15 kwietnia 1872 r., L. 4398, L. 57.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 sierpnia 1926 r. o utworzeniu Rady Prawniczej (Dz.U. 1926, nr 83, poz. 466).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania administracji ogólnej (Dz.U. 1928, nr 11, poz. 86).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lutego 1924 r. w przedmiocie organizacji władz administracyjnych II instancji (Dz.U. 1924, nr 21, poz. 225).

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1926 r. w sprawie statutu organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (M.P. 1926, nr 158, poz. 459).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 sierpnia 1926 r. w sprawie zasad organizacji i urzędowania Ministerstw (M.P. 1926, nr 203, poz. 578).
- Sekcja zbioru praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1931, nr 1.
- Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Lwowskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1901*, Lwów 1901.
- Tarnowska A., *Niedostatki unifikacji administracji ogólnej: doktryna i praktycy o koniecznych uzupełnieniach rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 19 stycznia 1928 r.*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2015, Vol. 17, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2015.028>.
- Witkowski W., *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007.
- Z sekcji zbioru praw*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1930, nr 21.
- Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 stycznia 1937 r. w sprawie ustalenia składu Komitetu Redakcyjnego Gazety Administracji, nr GL. 79-4 (Dz.Urz. MSW 1937, nr 1, poz. 1).
- Zbiór najważniejszych przepisów uniwersyteckich*, z upoważnienia Senatu Akademickiego dla użytku młodzieży uniwersyteckiej zestawiał K.W. Kumaniecki, Kraków 1913.

SUMMARY

Roman Henry Hausner (1883–1947) was a high-ranking state official in the Ministry of Home Affairs with a vast number of publications in the field of public law. The aim of the article was to present Hausner’s biography from the point of view of his career as an official as well as his creative activity including his role in the process of implementing public administration reforms in interwar Poland. On the one hand, the article presents the life of Hausner as an official and a member of a few committees on public administration in interwar Poland in chronological order. On the other hand, the study presents Hausner’s views concerning fundamental institutions of administrative law. These two elements do not constitute separate parts of the article since his work in the Ministry of Home Affairs and writing were presented as a certain whole. Such a picture is created by the biography of the protagonist of this paper who combined the practical aspect of his work as an official with the issues of writing. The author of the article argues that Hausner as a co-creator of many important drafts of legal acts, a propagator of far-reaching reforms in the field of public administration system and a prolific writer can be considered a significant figure of the interwar doctrine of administrative law.

Keywords: Roman Hausner; lawyers of the Second Republic of Poland; the Second Republic of Poland; public administration in Poland in the years 1918–1939; the Committee on Improving Public Administration

STRESZCZENIE

Roman Henryk Hausner (1883–1947) był wysokiej rangi urzędnikiem państwowym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, o bogatym dorobku publikacyjnym w dziedzinie prawa publicznego. Celem niniejszego artykułu było przedstawienie biografii Hausnera w perspektywie jego kariery urzędniczej i działalności twórczej, z uwzględnieniem roli, jaką odegrał w procesie reform administracji państwowej w Polsce międzywojennej. Z jednej strony w artykule przedstawiono w ujęciu chronologicznym życie Hausnera jako urzędnika i członka szeregu komisji do spraw reorganizacji administracji publicznej w okresie międzywojennym. Z drugiej strony zaś zaprezentowano jego poglądy w zakresie podstawowych instytucji prawa administracyjnego. Te dwa elementy nie stanowią odrębnych części artykułu, ponieważ praca w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i działalność pisarska Hausnera zostały przedstawione jako pewna całość. Taki obraz tworzy bowiem biografia

bohatera niniejszego tekstu, który praktyczny aspekt swojej pracy jako urzędnika ściśle łączył z problematyką swojej działalności twórczej. Autor artykułu postawił tezę, że Hausner jako współtwórca ważnych projektów aktów prawnych, propagator daleko idących reform w dziedzinie ustroju administracji państwowej i płodny twórca może być uznany za znaczącą postać międzywojennej doktryny prawa administracyjnego.

Słowa kluczowe: Roman Hausner; prawnicy Drugiej Rzeczypospolitej; Druga Rzeczpospolita; administracja publiczna w Polsce w latach 1918–1939; Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej